

Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova Praha

Druh práce: **Bakalářská práce**

Autor práce: **Lucie Burešová**

Název práce: **Ženské hnutí nebo aktivní občanství u nás? Ženské organizace v oblasti péče o ženy se zkušeností s rakovinou prsu. Tři případové studie**

Vedoucí práce: **PhDr. Hana Havelková, PhD.**
Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 14.2. 2008

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní doktorce Havelkové za odborné vedení, podnětné komentáře a trpělivost při přípravě mé bakalářské práce. Mé díky patří i respondentkám z vybraných ženských organizací, jejichž osobního zápalu a nasazení, se kterým se věnují práci ve svých sdruženích, si velmi vážím. A děkuji i mé rodině a přátelům za jejich neutuchající podporu, díky které jsem své studium dokončila.

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1. Základní pojmy	6
1.2. Sociální hnutí – vznik a vývoj	12
1.3. Vybrané teorie nových sociálních hnutí	15
1.4. Občanská participace - neziskové organizace	17
1.5. Vztah české společnosti k ženskému aktivismu a feminismu v ČR	21
1.6. Stav výzkumu ženských organizací v ČR	23
1.7. Ženské organizace zaměřené na problematiku rakoviny prsu	27
1.8. „Breast support groups“ – aktivismus v USA a Velké Británii	29
2. ANALYTICKÁ ČÁST	31
2.1. Metoda	31
Zakotvená teorie – metodologie, kódování	32
2.2. Výběr zkoumaných organizací	33
2.3. Provádění rozhovorů, zdroje informací	35
2.4. Typologie ženských organizací	36
2.5. Analýza seznamu ženských organizací na www.feminismus.cz	38
2.6. Případové studie	46
2.6.1. Občanské sdružení JANTAR	46
2.6.2. Klub ŽAP – ženy s nádorovým onemocněním	50
2.6.3. MAMMA HELP sdružení pacientek s nádorovým onemocněním prsu, o.s.	57
2.7. Analýza rozhovorů – kategorie	65
3. ZÁVĚRY	72
4. PŘÍLOHY	76

Motto: „*Feminismus je hledání a řešení. Sympatické na něm je, že krok za krokem přináší změnu. Ženy jsou v drtivé většině praktické a neuspokojuje je teorie, jejíž praktické důsledky přijdou za sto let.*“

Marie Haisová, Nové čtení světa I., 1999, str. 11

Úvod

Ve své práci navazuji na bakalářskou práci Jany Chaloupkové z roku 2002 s názvem „České ženské hnutí po roce 1989. Čtyři případové studie ženských organizací“, jejíž snahou bylo zmapovat české ženské iniciativy, skupiny a organizace na základě vybraných teoretických přístupů analýzy sociálních hnutí. Stejně jako její práce, i moje je zúžena na případové studie několika ženských organizací, jejichž analýza je založena na kvalitativních metodách výzkumu.

Pro to, abych mohla získat srovnatelné údaje o mapování českých ženských iniciativ, jsem pro zpracování dalších organizací vycházela ze stejné metodiky, tedy techniky analýzy dokumentů a strukturovaného rozhovoru a následného zpracování dat pomocí analytického aparátu zakotvené teorie. Ve své práci si kladu tyto základní cíle:

1. najít odpověď na otázku, zda můžeme vůbec hovořit o českém ženském hnutí jako hnutí ve smyslu jeho definice v současných teoriích sociálního hnutí
2. zmapování vývoje ženských organizací vedených v seznamu na www.feminismus.cz¹ z hlediska vývoje jejich vzniku a jejich typologie podle předmětu zájmu v konkrétních časových obdobích
3. popsat cíle vybraných organizací a náplň jejich činnosti, popsat jak formulují své cíle, jakými strategiemi se prosazují a jakým problémům při tom čelí
4. zpracovat získaná data pomocí analytické části zakotvené teorie, resp. pokusit se určit centrální kategorii

Pro své případové studie jsem si vybrala ženské organizace z adresáře těchto organizací dostupného na www.feminismus.cz. Záměrně jsem si vybrala organizace zabývající se stejnou nebo velmi podobnou problematikou – aktivitami na podporu žen s rakovinou prsu, a to jak ve stádiu léčení, po ablaci², tak i po vyléčení této nemoci, a také preventivními programy v této oblasti péče o zdraví žen. Důvodem mého výběru stejně

¹ elektronická databáze ženských a jiných neziskových organizací v České republice a ve světě, dostupná v češtině a angličtině. (cit. <http://www.genderstudies.cz/gender-studies/databaze.shtml>) (pozn. aut.)

² ablace = operativní odstranění některých chorobných částí těla (Slovník cizích slov, 2002, str. 1)

zaměřených organizací byl záměr zjistit, zda budou právě tyto organizace vykazovat znaky organizací, které jsou součástí sociálního hnutí.

1. Teoretická část

V teoretické části se nejprve zabývám vymezením základních pojmů, stručným nástinem historického vývoje moderní společnosti, se kterým je spjat termín aktivní občanství, z něhož posléze vzniká i jev sociálního hnutí. Stručném vývoji a několika základním teoriím sociálního hnutí je také věnována část teoretického úvodu, ve kterém se soustředím na tzv. „nová“ sociální hnutí. Zároveň zde uvádím hlavní teoretický nástroj mé práce, tj. Dianiho definici sociálního hnutí, kterou použiji jako teoretický rámec pro zkoumání jednoho z hlavních cílů mé práce.

Následně se věnuji tématu neziskových organizací, které reprezentují způsob občanské participace na fungování společnosti. Součástí teoretické části je i pohled na české a zahraniční organizace zastřešující jednotlivé organizace nebo jednotlivce, kteří se angažují v oblasti problematiky rakoviny prsu u žen.

1.1. Základní pojmy

Sociální hnutí

Diani definuje sociální hnutí jako: „*Sociální hnutí je síť neformálních interakcí mezi pluralitou individuí, skupin nebo organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity.*“ (Diani 1992:13 in Znebežánek 1997:29). Toto je základní teorie, kterou budu ve své práci používat. Více o problematice sociálních hnutí viz kap. 1.2 a 1.3.

Feminismus

Definicí pojmu feminismus je velmi mnoho a záleží na konkrétním autorovi a také na tom, ke kterému proudu nebo větvi feminismu se hlásí. Pro účel své práce jsem vybrala ty definice, které nabízejí jeho co nejširší možné pojení.

Evans definuje feminismus jako „*doktrínu rovných práv pro ženy založené na teorii o rovnosti pohlaví*“. (Evans 1997:39 in Dahlerup 1986:6) Bouchier říká, že „*feminismus zahrnuje jakékoli formy nerovnosti v oblasti sociální, osobní nebo ekonomické diskriminace, kterými ženy trpí kvůli svému pohlaví*“. (Bouchier 1983:2 in Dahlerup 1986:6) Naproti tomu Richardsová nabízí širší definici feminismu, která není omezena rámcem autonomního

ženského hnutí, a to, jako velmi obecný názor, že „*společnost je k ženám nespravedlivá*“ (Richards 1982:15 in Dahlerup 1986:6) Také Lernerová definuje, v tomto případě americký feminismus, jako „... *jakýkoli boj zaměřený na povznesení statutu žen jak v sociální, politické, tak i ekonomické oblasti, a také k pozvednutí jejich sebepojetí*“ (Lerner 1971:236 in Dahlerup 1986:6) Drude Dahlerupová také preferuje širší definici feminismu jako „*ideologie jejímž základním cílem je odstranit diskriminaci a degradaci žen a zlomit mužskou dominanci ve společnosti*“ (Dahlerup 1986:6)

Feministická filozofka Nagl-Dočekalová chápe pojem feminismus jako pojem, jehož jádrem je „...*znevýhodnění na základě příslušnosti k ženskému pohlaví*...“ (Nagl-Dočekal 2007:17), přičemž toto znevýhodnění se neustále objevuje v nejrůznějších podobách ve všech oblastech společenského života. Nagl-Dočekalová také kritizuje určitou přetrvávající zaujatost a omezené chápání tohoto pojmu v souladu se zjednodušujícími tezemi o patriarchátu a s militantními praktikami z počátku „nového ženského hnutí“, které vyšlo ze studentských nepokojů a hnutí v 60. letech 20. století.

Pro všechny myšlenkové proudy feminismu je podle Sokolové společné poznání, že „*marginalizovaná či nějakým způsobem znevýhodněná pozice jedince (nebo skupiny) ve společnosti poskytuje vhodnou výchozí pozici pro pochopení, analýzu a kritiku společenských vztahů a organizace společnosti*.“ (Sokolová 2004:211)

Pokud ve své práci hovořím o feminismu, mám na mysli jeho nejširší definici – viz. příklady výše.

Gender

Pojem gender je jednou z hlavních analytických kategorií vycházejících z feministických teorií, která slouží ke studiu žen i mužů. Koncept „gender“ se zaměřuje na procesy konstruování ženství a mužství a jejich strukturální a symbolickou podstatu, čímž vystřídal „ženu“ jako univerzální subjekt a základní kategorii feministické analýzy. (Sokolová 2004)

Každá společnost si vytváří v příslušné době vlastní obraz mužství a ženství, souhrn očekávání, předsudků a společenských norem. Společnost tak určuje podobu ženské a mužské role, toho s čím se mají jak ženy tak muži identifikovat a podle čeho jsou pak posuzováni a hodnoceni. Tím se vytváří tzv. sociální pohlaví – gender. Termín gender tak popisuje psychologické, sociální, historické a kulturní rozdíly mezi muži a ženami. Ve společnosti získává gender mnohem významnější roli než biologické faktory odlišující muže a ženu. Je nutné zdůraznit, že tímto genderovým dělením trpí jak ženy, tak muži, přičemž obě pohlaví se

na budování stereotypního uvažování v rámci genderu významně podílejí, byť často nevědomě. Od biologicky daného pohlaví se gender liší také tím, že může být i způsobem, jakým svému okolí ukazujeme, zda jsme muž nebo žena, aniž bychom odhalovali své pohlaví, které je obvykle okolnímu světu skryto. (Decarli Valdřová 2004)

Ke vzniku stereotypnímu genderovému uspořádání přispěl silně patriarchální obraz rodiny a vztahu žena-muž, který přinesl rozvoj průmyslové revoluce a rozmach středních vrstev. Moderní měšťanská společnost 19. století považovala za přirozenou představu o rozdělení rolí žena-matka-domácnost / muž-živitel rodiny-veřejný život. Tato situace posléze vyústila ve feministické hnutí, které ve svých počátcích usilovalo zejména o uznání žen jako občanek a o uznání jejich základních práv (volební právo, právo na majetek). Díky feministickému hnutí tak vznikl prostor pro individuální volby životních osudů jednotlivců – žen i mužů. Feministické hnutí však nemůžeme považovat za hnutí homogenní, existuje mnoho druhů feminismů, ale spojuje je stejná oblast zájmu – postavení žen ve společnosti. (Decarli Valdřová 2004)

Druhá vlna feminismu, vznikající od 60. let 20. století, pak přinesla nové přístupy a témata. Kromě oblasti práva se zaměřuje zejména na oblast kultury v nejširším slova smyslu a na psychologickou problematiku formování genderové identity, ve kterých hledají původ nerovnosti mezi pohlavími. (Havelková 2004)

Ženské hnutí

Podle Dahlerupové se ženské hnutí skládá z vědomých kolektivních aktivit žen bojujících za feministické cíle, přičemž je ženské hnutí někdy ztotožňováno se samostatným hnutím a jeho sympatizanty. Širší definice ženského hnutí pak podle ní zahrnuje feministické aktivity žen, které jsou členkami výborů politických stran, odborů, veřejných institucí nebo jiných sociálních hnutí. (Dahlerup 1986:6)

Ženská organizace

Označení „ženská organizace“ je zde chápáno jako označení pro organizaci, jejíž aktivity jsou zaměřeny na zlepšení postavení žen ve společnosti. Tyto organizace mohou být definovány v rámci feministického diskurzu, ale mohou to být i organizace, které mají „proženské“³ aktivity jako součást svých hlavních cílů.

³ Aktivity, které se zaměřují na podporu žen, zlepšení jejich postavení a prosazování genderové rovnosti, můžeme souhrnně označit jako prožensky orientované. (Chaloupková 2007) (pozn. aut.)

Konflikt a solidarita

Podle Kabeleho (Kabele1998:238) jsou sociální konflikt a sociální solidarita základní pojmy, které představují dva protichůdné způsoby porozumění a zasahování do sociálního dění, ale můžeme je chápat i jako strategické styly jednání. Oba tyto jevy můžeme z institucionálního pohledu spojit výhradně s „právem“ silnějšího (nebo také s „právem“ z oddanosti). Jak sociální konflikt, tak solidarita se v současné společnosti často přesouvá z oblasti jednotlivců do oblasti institucionální péče a správy.

Ideálně typicky můžeme konflikt definovat jako *„střetnutí vzájemných neslučitelných nároků dvou stran, které se snaží docílit toho, aby druhá strana musela respektovat nároky strany vlastní.“* (Kabele1998:238) Naopak ideálně typická definice solidarity zní *„(solidarita) je určována bezpodmínečným ústupem od vlastních nároků ve jménu pomoci druhému, jeho blaha.“* (Kabele1998:238)

Konflikt a solidarita jsou základními jevy, které zmiňuje většina autorů teorií sociálních hnutí. Také Dianiho definice sociálního hnutí je postavena na čtyřech základních dimenzích, z nichž dvě jsou: sdílená přesvědčení a solidarita, kolektivní jednání týkající se konfliktních problémů a jednání, které primárně stojí mimo institucionální sféru a rutinní procedury sociálního života. (Diani 1992 in Znebežánek 1997:27)

Např. také Melucci považuje solidaritu a konflikt, na základě teorie mobilizace, za klíčové dimenze ve své definici sociálního hnutí. Solidaritou pak míní skutečnost, že aktéři hnutí vzájemně uznávají a podporují svou příslušnost k identitě. Konflikt pak popisuje jako stav, kdy proti sobě stojí aktéři soupeřící o stejné zisky nebo hodnoty. (Melucci in Znebežánek 1997:86)

Podle Gamsona a Firemana je solidarita spojena s budováním identity členů hnutí, přičemž na vzniku solidarity se podílejí tyto faktory:

1. přátelé a příbuzní, kteří jsou členy skupiny
2. spoluúčast na vytváření skupiny
3. způsob prožívání, jenž je skupinou podporován
4. společní podřízení a nadřazení ve skupině
5. skutečnost, že jedinec je chápán jako člen skupiny (Fireman-Gamson 1998 in Znebežánek 1997:127)

Solidarita je také faktorem, který pomáhá v rámci hnutí nebo skupin eliminovat nebo překonat tzv. free-ride problém⁴.

Občanská společnost, aktivní občanství

Termín aktivní občanství je úzce spojen s termínem občanské společnosti, který měl v historii několik různých významů. V antickém starověku se uplatňoval aristotelský význam ve smyslu označení společenství svobodných lidí, ve kterém se ještě nerozeznává soukromá a veřejná sféra života lidí a ve kterém je ekonomické zajištění věcí každého občana zvlášť v rámci jeho domácnosti. Spojujícím prvkem takovéto společnosti bylo nejen zajištění prostředků obživy, ale také to, aby lidé žili tzv. „dobrý život“, tj. ctnostně a šťastně. V tomto smyslu přejímá význam pojmu občanská společnost novověk a jeho politické a společenské teorie. Novověk tedy také ještě nerozlišuje „politický stav“ a „občanský stav“ společnosti, což můžeme nalézt např. u F. Bacona, T. Hobbesa, J. Locka nebo J. J. Rousseaua. (Velký sociologický slovník 1996:1201)

K posunu a odloučení „politického“ a „občanského“ poprvé dochází u CH. L. Montesquieua (O duchu zákonů) a oblast „občanská“ nabývá od 17. a 18. století nového významu i rostoucí důležitosti. S již novým významem označení „občanský“ přichází G. W. H. Hegel, který pod vlivem osamostatňování se tzv. „třetího stavu“ a občanských revolucí, odlišuje stát jako oblast politickou a „občanský“ je pro něj označením soukromoprávního postavení občana s důrazem na jeho svobodnou ekonomickou činnost. S postavením občana jsou pak spojena nejen lidská, ale i občanská práva. Podle Hegela je „...občanská společnost sférou „diferenciace“ ekonomické oblasti společnosti vůči státu.“ (Velký sociologický slovník 1996:1201) Státu pak Hegel přisuzuje nadřazené postavení nad občanskou společností, jakožto arbitra „pravého sjednocení“ a „zmravnění“ v duchu Aristotela a jeho výkladu „politické společnosti“. (Velký sociologický slovník 1996:1201)

Jiný pohled na význam pojmu „občanská společnost“ přináší Arendtová, která poukazuje na to, že oblast veřejnosti, občanství i státu představuje mezilidskou sounáležitost pozvedající se nad pouhé zajištění života. Tím, že se obrací i k jiným než ekonomickým cílům, Arendtová vrací zpět do občanské společnosti rozměr aristotelské mravnosti a „dobrého života“. (Velký sociologický slovník 1996:1202)

I v současnosti probíhají diskuse o tom, zda se politika společnosti zakládá na mravnosti a ideji dobra (komunitarismus) nebo na zásadách práva a spravedlnosti, které jsou

⁴ Tento pojem popisuje situaci, kdy se aktéři zapojí do aktivit hnutí nebo skupiny, čímž riskují dočasné zhoršení své situace, a přitom by mohli zůstat pasivními členy a čekat až ostatní členové vybojují kolektivní zisky, z kterých by pak také ti pasivní členové mohli automaticky mít užitek. (Znebežánek 1997:116, 127)

ve vztahu k mravnosti neutrální. Přednost práva a spravedlnosti před dobrem je pak názorem formulovaným politickým liberalismem. U obou těchto hledisek je však zachováno rozlišení mezi občanskou společností a státem, přičemž občanské společnosti je vlastní sféra spontánního sdružování lidí. Kritickou analýzu občanské společnosti jakožto prostoru veřejnosti, který se otevírá mimo státní instituce i ekonomiku, zpracoval J. Habermas, který zároveň zdůrazňuje roli masmédií a veřejného mínění. (Velký sociologický slovník 1996:1201)

Termín občanská společnost se podle Marady (Marada 2003) stal v posledních desetiletích mobilizačním sloganem a poznávacím a rozlišovacím znamením pro určité způsoby sociálního a politického jednání. Nejvýraznějším impulsem, který vyvolal naděje na možnou realizaci aktivní občanské společnosti, byla zejména protestní hnutí 60. a 70. let 20. století, tj. mírové, ekologické a feministické hnutí, pro které se později vžil název „nová sociální hnutí“. Pro tato nová sociální hnutí je charakteristické, že se zaměřují především na kvalitu života a možnost utváření vlastní identity, a nikoli na touhu po materiálním blahobytu. (Marada 2003). Beck (Beck 2004) má za to, že tato výše zmiňovaná nová hnutí reagují svojí agresivní silou proti administrativním a industriálním zásahům do privátní sféry, do „vlastního života“.

Podle Lasche (Lasch in Marada 2003) jsou však tato hnutí způsobem seberealizace a sebenaplnění jejich aktérů a nikoli jejich morální autonomie, hodnotové přesvědčení nebo světonázorové orientace. Občansky uvědomělé jednání je jen jednou z možností seberealizace, ačkoli si stále nárokuje určitý morální status. Ten ale, byť uznán, nezakládá pro nikoho žádnou striktní a obecně vyžadovanou povinnost.

„Nová sociální hnutí se stala vrcholným institucionalizovaným výrazem nově se rodící – veřejně aktivní – občanské společnosti. Revitalizace aktivní občanské společnosti začala být spojována s veřejným dobrovolnictvím na lokální úrovni, jemuž začala být věnována zvýšená pozornost zejména s masivním růstem neziskového a nevládního sektoru.“ (Marada 2003:171)

Těmto hnutím jde zejména o ustavení autonomních prostorů jednání a komunikace vně politického systému a jeho aktérů. Také si uvědomují, že „moc“ nelze redukovat na oblast politiky v úzkém, liberálním, slova smyslu, ale že „moc“ prostupuje všechny sociální vztahy. (Marada 2003)

Podle Znebejánka (Znebejánek 1997) tato hnutí projevovala velmi často snahu realizovat hodnoty modernismu plněji než jim to dovoľovalo centralizované, byrokratické a technokratické uspořádání společnosti.

1.2. Sociální hnutí – vznik a vývoj

S růstem významu formující se občanské společnosti začalo docházet ke vzniku sociálních hnutí, která si kladla a stále kladou za úkol formulování a prosazování sociálních požadavků vůči mocenským strukturám. Tato hnutí měla a mají široké spektrum svých zaměření, různé formy, intenzitu, trvání v čase, druh působení i výsledky a důsledky své činnosti. První sociální hnutí vznikala ve Velké Británii a byla spojena se změnami, které přinesla průmyslová revoluce. Podporu ve své činnosti získávala hnutí i díky rozvíjejícímu se veřejnému mínění a stále rostoucí roli tisku v průběhu 19. století. Právě v době probíhající industrializace a urbanizace se začala formovat „veřejnost“, jakožto součást politického života. Začínají se objevovat organizované kolektivní boje za sociální změny a objevuje se tedy i pojem sociálního hnutí. Na toto hnutí pak bylo nazíráno jako na jev, který převratným způsobem skoncoval s tradiční minulostí. Určitým vzorem pro toto nové hnutí a angažované organizace byly revoluce z konce 18. století, zejména Velká francouzská revoluce, která ukázala, že změny jsou možné. (Velký sociologický slovník 1996:373)

Konfliktní charakter aktivit těchto hnutí a organizací byl tehdejší společností chápán jako hrozba a iracionální jednání, jako část procesu sociálního zlomu. Kolektivní akce tohoto typu byly považovány za iracionální a škodlivé, Le Bon označuje sociální hnutí za formy sociální patologie. (Velký sociologický slovník 1996:373) Podobně viděli v existenci sociálních hnutí anarchii a hrozbu pro demokracii levicoví konzervativci smýšlející podle marxova třídního modelu (Crozier-Huntington-Watunaki 1975 in Znebežánek 1997:33).

Obecně můžeme říci, že sociální hnutí vyrůstají ze sociálních konfliktů. Sociální konflikty se však objevují neustále. Teorie mobilizace zdrojů přispěla ke studiu sociálních hnutí tím, že správně ukázala, že možnost mobilizace nových zdrojů je klíčovým jevem pro expanzi těchto hnutí. Větší frekvence jednotlivých fází protestu může být vysvětlena tím, že dnes mají tyto skupiny k dispozici více zdrojů, ale také tím, že se tato sebevědomá hnutí učí od hnutí jiných v rámci procesu kolektivního učení.

Další oblastí novodobého zkoumání je vztah mezi vládnoucí elitou a protestními hnutími, přičemž výzkumy sociálních hnutí se zaměřují zejména na:

1. vývoj forem konfliktu a jejich pojmání jako kulturních prvků
2. vzájemný vztah mezi institucionalizovanými a rozvratnými formami politiky, osvětovou činností sociálních hnutí při definování sociálních problémů a jejich možných řešení
3. mikrostrukturu náboru (aspekt sociální sítě)

4. vztahy mezi více a méně organizovanými aspekty hnutí, jak jsou organizační aktivity sociálních hnutí omezeny zdroji, které jsou s to mobilizovat
5. jak sociální hnutí vyrůstají z obecných kulturních změn a jak naopak k těmto změnám přispívají

„Moderní“ sociální hnutí se v současnosti stávají stále častěji předmětem sociologických zkoumání, a proto můžeme hovořit o vzniku sociologie sociálních hnutí. (Velký sociologický slovník 1996:372) Zavedení pojmu „sociální hnutí“ do sociologického myšlení se přisuzuje L. von Steinovi (1850).

Ze sociologického hlediska lze tato hnutí definovat jako „*více méně rozsáhlé komplexy souhlasně orientovaných („kolektivních“) činností, založených na aktivismu, na mobilizaci akčních potenciálů stoupenců, jejichž cílem jsou zásahy do těch podmínek společenského života, které pokládají za důležité*“. (Velký sociologický slovník 1996:1147)

Sociální hnutí jsou pokládána za formu kolektivního chování, kterou je však nutno odlišit od masového nebo davového chování, i když je pro ně charakteristická zvýšená interakce mezi členy skupiny, kteří sdílejí podobné názory na situaci, zaujímají k nim podobně afektivní reakce, a tíhnou ke stejným, i když ne vždy společným kolektivním cílům. Sociální hnutí se od jiných forem kolektivního chování liší zejména tím, že mají trvání v čase, mají svou historii a kontinuitu, neredukují se na aktuální procesy a mají svoji strukturální základnu. Pro sociální hnutí platí to, že kolektivní chování účastníků není regulováno institucionálními soustavami ani není určováno stanovenými sociálními rolemi. Naopak toto chování vychází od jednajících a jsou korigována společným rozhodnutím členů skupiny. (Velký sociologický slovník 1996:1147-1148)

Problematice sociálních hnutí se sociologie začala intenzivněji věnovat po 2. světové válce. Např. H. G. Blumer popisuje sociální hnutí jako kolektivní snahu „*ustanovit nový životní řád*“ (Velký sociologický slovník 1996:1148), přičemž rozlišuje sociální hnutí obecná, mezi která řadí i hnutí ženské, dále hnutí specifická a expresivní. Dalšími významnými autory 60. a 70. let byli R. H. Turner, L. M. Killian (1957, 1964) a také N. J. Smelser (1963). (Velký sociologický slovník 1996:1148)

Objev nových hnutí je podle Touraina a Melucciho (Touraine a Melucci in Barša, Císař 2004) spojen s rozvojem postindustriální společnosti, ve které tato hnutí zastávají stejnou roli sociálního aktéra jako měla dělnické hnutí v industriální společnosti. Podle Ingleharta (Inglehart in Barša, Císař 2004) dochází též k posunu v tom, na co tato hnutí kladou důraz, a to od uspokojení materiálních potřeb ke kvalitativním požadavkům participace a osobní autonomie, seberealizace, identity a sebeúcty. Ke změně charakteru hnutí

dochází i v tom, že nová hnutí mají těžiště své činnosti a svých potřeb v kulturní nikoli ekonomické sféře.

Pro charakteristiku nových sociálních hnutí je důležité to, že jsou úzce spjata s kulturními volbami, i intelektuálními a etickými přístupy a s požadavky pocházejícími z osobnostní sféry, a také to, že obracejí pozornost k důležitým problémům, které nemusí být ani pocíťovány jako veřejné problémy (př. problémy zdraví, sexuality, komunikace...). Další důležitou charakteristikou nových sociálních hnutí je to, že neprobíhají v podstatě v politické sféře, že jsou od ní oddělena, resp. se snaží omezit své vztahy s politickým systémem, který ohrožuje jejich autonomii. (Velký sociologický slovník 1996:1149)

Nová sociální hnutí se rozvíjejí zejména v oblasti veřejného mínění, přičemž jejich moc spočívá v jejich masovém vlivu. Negativem toho, že nová sociální hnutí zasahují do nejdůležitějších mocenských vztahů a do otázek sociální dominance, jsou obtíže při mobilizaci a získávání akceschopnosti. Tyto obtíže plynou z toho, že společnosti jsou málo represivní a jsou schopné asimilovat vnější podněty, a také z toho, že řešení konfliktů se opírá o institucionální prostředky. (Velký sociologický slovník 1996:1149)

Podle Néveua (Néveue in Barša, Císař 2004:104-105) lze rozdíly mezi starými a novými sociálními hnutími shrnout do čtyř bodů:

1. rozdíl ve formách organizace a jednání:

Nová hnutí nemají důvěru v centralizaci nebo delegaci autority na vůdce nebo byrokracii. Mobilizace většinou probíhá kolem jednoho případu nebo tématu a zdůrazňuje neinstitucionalizované formy protestu za využití medializace.

2. rozdíl v hodnotách a cílech:

Nová hnutí kladou důraz na bezprostřední odpor ve sférách každodenního styku, kde se realizuje sociální kontrola. Požadavky nových hnutí jsou kvalitativní povahy, nikoli materiální. Jejich jednání mají často silný expresivní projev.

3. rozdíl ve vztahu k politické sféře:

Klasická hnutí usilovala o vstup do politického systému, nová hnutí neútočí na stát nebo proti němu, ale zaměřují svou činnost na vytváření prostorů autonomie, ve kterých bude možné rozvinout alternativní formy sociality nezávislé na státu i na trhu.

4. rozdíl v identitě aktérů:

Stará hnutí stavěla na třídní identitě na základě sociální dělby práce, zatímco nová hnutí se odkazují k jiným typům identifikace (kulturní, světonázorové apod.)

S tímto rozlišením souhlasí i Martell (Martell in Barša, Císař 2004:105), který vidí odlišnost mezi starými a novými sociálními hnutími v jejich jiném umístění (stará mají těžiště v politické oblasti, nová v občanské společnosti), v jiné ideologii (politická reprezentace a ekonomická integrace vs. občanské společnosti proti moci státu i trhu, legislativní reformy vs. redefinice kultury a životních stylů), v organizaci (formální a hierarchické instituce u starých hnutí vs. nové neformální a decentralizované sítě) a v prostředcích, kterými usilují o změnu.

Podle Cohenové a Arata (Cohenová, Arat in Barša, Císař 2004) jsou však rozdíly mezi novými a starými hnutími zbytečně zdůrazňovány. Podle nich lze totiž i v dělnickém hnutí (příklad tzv. starého hnutí) nalézt, kromě ekonomických a politických cílů, také další cíle, a to v oblasti kulturní sebetvorby pracujících tříd nebo ve vytváření nové kolektivní identity, což jsou charakteristiky vymezené pro nová sociální hnutí. Na druhou stranu je ale patrné také to, že většina nových sociálních hnutí se snaží také nějakým způsobem ovlivňovat i fungování ekonomiky a státu. Duální povaha těchto hnutí se pak projevuje jednak v tlaku a vlivu na politický systém a jednak v kulturních proměnách samotné občanské společnosti a veřejné kultury. Podobné analogie lze podle Cohenové a Arata nalézt např. i u feminismu, který měl nejen politické, právní a sociálně-ekonomické cíle, ale i cíle v rovině kulturně-morální. (Cohenová, Arat in Barša, Císař 2004)

Kolářová (Kolářová 2006) poznamenává, že sociologické teorie sociálních hnutí v českém prostředí nereflktují genderový aspekt problematiky a že zde chybí celková genderová analýza sociálního protestu. Tyto nedostatky shledává ve Znebejánkově publikaci „Sociální hnutí: Teorie, koncepce, představitelé“ (Znebejánek 1997), která je dodnes považována za základní přehledovou literaturou, ale např. i u Giddense (Giddens 1999). Ani novější publikace Marady (Marada 2003) nebo Barši a Císaře (Barša, Císař 2004) se podle Kolářové genderovou analýzou protestních hnutí nezabývají, ačkoli feminismus zmiňují.

Podle Kolářové hlavní teoretikové sociálních hnutí, jimiž jsou často muži, gender opomíjejí, přestože by genderové hledisko mohlo vcelku zásadně změnit obecné teorie sociálních hnutí. (Kolářová 2006:302)

1.3. Vybrané teorie nových sociálních hnutí

Impulzem pro vznik teorií nového sociálního hnutí byly studentské nepokoje v 60. letech 20. století. Spolu se studentským hnutím byla za nejvýznamnější nová sociální hnutí posledních 25 let považována hnutí environmentální, feministická a etnická. (Znebejánek 1997:38)

Nová sociální hnutí nebylo možné vysvětlit s pomocí ani strukturně funkcionalistické teorie (není možné tento vývoj prohlásit jen za deviantní chování), ani symbolickým interakcionismem (jako účelově racionální chování jednajícího individua). Žádná z teorií kolektivního jednání, ani teorie masové společnosti nebyly schopny stávající vývoj vysvětlit, natož předpokládat. Další teorií, která nedokázala odpovědět na otázky nového sociálního hnutí byla teorie relativní deprivace. Přestože všechny tyto teorie nedokázaly poskytnout obecný a univerzální nástroj k pochopení problémů, kterými se nová sociální hnutí zabývala, přispěly alespoň k pochopení dílčích aspektů jednání kolektivit. (Znebežánek 1997:22-24)

S první studií zabývající se konstrukcí pojmu sociální hnutí jakožto obecné sociologické kategorie přichází r. 1992 Diani, který svoji definici sociálního hnutí staví na syntéze teorie kolektivního chování, teorie mobilizace zdrojů, teorie politického procesu a teorie nových sociálních hnutí. Tyto teorie mají podobný náhled na čtyři základní dimenze pojetí sociálních hnutí: síť neformálních interakcí, sdílená přesvědčení a solidaritu, kolektivní jednání týkající se konfliktních problémů a jednání, které primárně stojí mimo institucionální sféru a rutinní procedury sociálního života. Na základě analýzy těchto čtyř oblastí a následné syntézy se **Diani dobírá k definici sociálního hnutí: „Sociální hnutí je síť neformálních interakcí mezi pluralitou individuí, skupin nebo organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity.“** (Diani 1992:13 in Znebežánek 1997:29). Diani zdůrazňuje, že nemusí jít o naprostou jednotnost idejí a orientací účastníků hnutí, uznává, že v rámci hnutí se mohou vyskytovat rozdílné názory, čímž ale naráží na problém celistvosti hnutí jako jednoho celku. Přiznání možnosti rozdílných názorů uvnitř hnutí přivádí na myšlenku velmi malého rozdílu mezi takovým hnutím a koalicí, která neodpovídá jeho definici hnutí jakožto „sdílené kolektivní identity“. Podle Dianiho není nutné do definice hnutí zahrnovat požadavek na jeho neinstitutionalizovanost. (Diani: 1992:13 in Znebežánek 1997:26-27)

K nejvýznamnějším konstitutivním znakům nových sociálních hnutí patří podle autorů Daltona, Kuechlera a Bürklina (Dalton-Kuechler-Bürklin 1990 in Znebežánek 1997:38):

1. ideologie
 - výpad proti orientaci na bohatství a na materiální blahobyt, zároveň zdůraznění významu kultury a kvality života
 - libertarianismus a přímá demokracie
2. sociální báze
 - sociální báze nových sociálních hnutí je mnohvrstevná a třídně nespecifická
3. motivace k participaci

- převažuje orientace na cíle vyjadřující kolektivní potřeby, často je ale cílem účastníků hnutí pouze manifestovat svůj postoj ke společně vnímanému problému expresivními formami jednání
4. organizační struktura
- je založena na volných, slabě hierarchizovaných formálních vztazích respektujících principy decentralizace, otevřenosti a demokracie... hnutí jako celky centralizaci vědomě odmítají
5. politický styl
- tato hnutí záměrně zůstávají mimo institucionalizovaný rámec politiky, kladou značný důraz na pokrytí svých akcí masmédií

V podobném duchu jako Dalton, Kuechler a Bürklin staví Scott (Scott 1990 in Znebežánek 1997:39) svoji definici ideálně typického modelu nového (nedělnického) sociálního hnutí na těchto parametrech:

1. jeho činnost je umístěna do sféry občanské společnosti
1. cílem jsou změny v hodnotách a životním stylu/v obraně občanské společnosti
2. organizace v podobě sítě, nehierarchizovaní příznivci
3. způsob jednání se projevuje jako přímá akce/kulturní inovace.

Podle mého názoru nabízí definice nových sociálních hnutí podle Daltona, Kuechlera, Bürklina a Scotta více konkrétních parametrů a charakteristik pro možnost popisu a analýzy jevu sociálního hnutí než nabízí obecnější Dianioho definice. Přitom ale všechny tři výše uvedené definice pokrývají velmi široké množství vlastností, které mohou sociální hnutí vykazovat.

1.4. Občanská participace - neziskové organizace

Při zkoumání občanské společnosti a občanské participace je nejčastěji využíván koncept neziskových organizací, které jsou institucionalizovanou formou a součástí občanské společnosti, jakousi podmnožinu občanské společnosti. Souhrnným názvem pro neziskové organizace je termín neziskový sektor, příp. občanský sektor nebo třetí sektor. V českém prostředí se také používá označení nevládní neziskové organizace – NNO. (Rakušanová 2005)

Na jevu občanské participace pak podle Rakušanové (Rakušanová 2005) můžeme potvrdit Olsonovu hypotézu (Olson in Van Deth 1998 in Rakušanová 2005) podporující propojení politické a nepolitické participace na makro i mikro úrovni. Tato hypotéza říká, že zatímco na mikroúrovni lze občanskou participaci chápat jako účast v dobrovolných (neziskových) organizacích, které pomáhají občanům realizovat své cíle, na mikroúrovni jde o

proces, ve kterém organizovaní občané usilují skrze aktivní účast o integraci svých zájmů do rozhodovacích procesů, o aktivní ovlivnění politiky.

Neziskový sektor byl pro českou společnost po roce 1989 poměrně novým jevem, který přinesl obecně uznávané zkvalitnění a zpestření nabídky služeb a rozšíření možností účasti občanské participace. Rychlý nárůst počtu neziskových organizací byl v jejich počátcích doprovázen nedostatečnou legislativou a určitou nedůvěrou v jejich důvěryhodnost. (Frič 1997) Komunistická minulost je také specifíkem, které ovlivňuje českou občanskou společnost a které se projevuje ve stále silné roli státu, v paternalistických postojích veřejnosti, v absenci silné střední třídy, v přerušovaných tradicích dárcovství a dobrovolnictví apod. (Vajdová 2005)

V roce 1990 byla zákonem č. 83 o sdružování občanů upravena činnost občanských sdružení a umožněna tak existence nových subjektů plně nezávislých na státu. Řada těchto organizací zaměřila svoji činnost na chybějící sociální a zdravotní služby, zejména na ty, které nebyly státem zabezpečované. I přes značný rozdíl ve stávajícím počtu sociálně zaměřených neziskových organizací v České republice, tj. 1600 v roce 1994 vs. 5140 v roce 1931, můžeme hovořit o tom, že se neziskový sektor v této oblasti dynamicky rozvíjí a má nesporný podíl na decentralizující se sociální a zdravotní péči. (zpráva NROS 1996:12)

Z hlediska vzniku dělí Frič tyto organizace na tzv. „staré“, tj. na ty, které vznikly před rokem 1989 a „nové“ s datem vzniku po r. 1990, přičemž jejich charakteristiky a postoje považuje za zcela rozdílné. Podobné rozdíly pak sledává mezi organizacemi „mobilizujícími“, tj. těmi, které za účelem podpory svých cílů mobilizují veřejnost (např. petiční akce, výzvy k protestům nebo finanční podpoře), a organizacemi nemobilizujícími, tj. těmi, které se prvotně soustředí na své servisní aktivity (poskytování služeb cílovým skupinám). Podle tohoto popisu můžeme uvést tento přehled typologie NNO podle období vzniku a jejich mobilizační aktivity:

Tabulka č. 1: Typologie NNO podle období vzniku a jejich mobilizační aktivity:

Vznik	Míra mobilizace	
	Nemobilizující	Mobilizující
Staré (vznik do r. 1989)	TYP 1 - sport, rekreace - komunitní rozvoj	TYP 2 - odbory - profesní organizace
Nové (vznik od r. 1990)	TYP 3 - charita - sociální oblast - zdraví	TYP 4 - ekologie - ochrana lidských práv

Zdroj: Zpráva NROS, 1996

Podle zprávy NROSu jsou ženské organizace (Sdružení ženských organizací, Gender Studies) zařazeny do kategorie sociální oblasti, což podle Fričovy klasifikace odpovídá TYPu 3. Podle něj tento typ organizací vzniká poměrně nedávno, od roku 1990, v soutěži se státními organizacemi (v oblasti zdraví a sociální oblasti) anebo se zaměřují na oblasti, které nejsou pokryty státními službami (charita apod.). Pro organizace věnující se oblasti zdraví je typické regionální působení, organizace působící v sociálních službách mají nadprůměrné zastoupení na celonárodní úrovni. (Frič 1998)

Neziskové organizace vznikají často spontánně a bez větší přípravy. Jejich vedoucí pracovníci i členové mnohdy nemají příslušné zkušenosti a znalosti, kterým se musí následně učit „za pochodu“. Tento způsob profesionalizace je pro občanský sektor zcela běžný a podle výzkumu nepatří mezi největší problémy, se kterými se neziskové organizace potýkají.

Jako základní typologii neziskových organizací použiji Fričovu (Frič 1997) typologii neziskových organizací podle jejich funkce ve společnosti. Podle ní lze obecně definovat dvě základní skupiny neziskových organizací, a to

1. servisní
2. participativní.

Tyto dvě základní kategorie rozšířila Chaloupková o další dvě kategorie, a to podle míry mobilizace veřejnosti (seřazeno sestupně), takže výsledná typologie je podle následujícího schématu:

1. organizace výhradně servisní
2. organizace sevisně-participační
3. organizace participačně-servisní
4. organizace výhradně participační (Chaloupková 2002)

Servisní funkcí má Frič na mysli takovou organizaci, která odpovídá na společenskou poptávku a poskytuje svým členům (nebo občanům obecně) služby nejrůznějšího druhu. Participativní funkce neziskové organizace je naplňována tím, že taková organizace dává občanům prostor, aby se mohli podílet na správě veřejných věcí, čímž jim dává možnost aktivně se účastnit v rozhodovacím procesu i jinak než prostřednictvím komunálních nebo parlamentních voleb. (Frič 1997) „*NO vyplňují mezeru, kterou stát není schopn zaplnit, nebo nacházejí uplatnění místo nefunkčních nebo neexistujících státních institucí.*“ (Frič 1997:77) V případě politiků a úředníků je podle Friče téměř jisté, že mnohem více vítají servisní roli NO než roli participativní, zejména zasahují-li do oblasti politiky.

Podle výsledků kvantitativního sociologického šetření, které jsou shrnuty ve studii „Aktivity a potřeby neziskových organizací v ČR“ (Frič 1998) lze říci, že většina těchto

organizací považuje poskytování služeb za své poslání a ne jen jako běžnou rutinní aktivitu. 77 % představitelů těchto organizací si podle výše uvedeného šetření myslí, že jejich a jim podobné organizace slouží těm, kteří to nejvíce potřebují. Nejčastěji tento názor zastávají organizace, jejichž činnost se týká oblasti zdraví a sociálních služeb.

Kromě funkce servisní mají neziskové organizace také funkci inovační, komunitní a demokratizační. Inovační funkce spočívá v nastolování společenských otázek a hledání nových cest a postupů pro jejich řešení. Tím, že mezi lidmi neziskové organizace posilují i pocity solidarity a komunity, tak společně vytvářejí protiváhu státu a vlivům tržní ekonomiky, čímž naplňují svoji komunitní a demokratizační funkci. (Frič 1998)

Mezi největší problémy neziskových organizací patří finanční problémy, následují problémy se získáváním pracovníků, a to jak dobrovolníků, tak vedoucích pracovníků, a dále problémy legislativní (nekoncepčnost vládní politiky, nedostatek jasných právních předpisů), ale i nedostatečná morální podpora jak ze strany vlády, tak sdělovacích prostředků. Mezi méně závažné problémy pak představitelé neziskových organizací uvádějí nedostatečnou komunikaci s jinými neziskovými organizacemi. (Frič 1998)

Z hlediska velikosti členské základy lze malé organizace definovat jako organizace, které mají do 100 členů (60 %, N = 816), za velké organizace můžeme považovat ty, které mají více než 500 členů (20 %, N = 816). (Frič 1998)

Podle mezinárodně uznávané charakteristiky nestátních neziskových organizací (NNO), kterou vytvořili Salomon a Anheier (Salomon a Anheier in Škarabelová 2005:24) jsou pro NNO charakteristické tyto vlastnosti:

1. **jsou institucionalizované**, tzn. mají určitou institucionální strukturu, bez ohledu na to, zda jsou formálně nebo právně registrovány,
2. **jsou soukromé**, tzn. jsou institucionálně oddělené od státní správy, ani jí nejsou řízeny. Rozhodující je to, že základní struktura NO je ve své podstatě soukromá,
3. **jsou neziskové**, ve smyslu nerozdělování zisku. Tyto organizace sice mohou vytvářet svou činností zisk, ale musí ho použít na cíle dané posláním organizace,
4. **jsou samosprávné a nezávislé**, tj. mají vlastní postupy a struktury, kterými kontrolují svoji činnost, jsou schopny řídit samy sebe. Nejsou kontrolovány státem, ani institucemi mimo ně samé,
5. **dobrovolné**, tj. využívají dobrovolné účasti na své činnosti, která se může projevat jak neplacenou prací pro organizaci, tak formou darů.

Český právní řád přímo nedefinuje ani pojem občanský sektor ani pojem nezisková organizace, proto patří organizace neziskového sektoru k soukromoprávním subjektům, resp.

do sféry působnosti občanského zákoníku. (Dohnalová 2005) Podle výkladu založeného na zákoně č. 586/92 Sb. o dani z příjmů jde o „organizace charakteru právnické osoby, která nebyla zřízena nebo založena za účelem podnikání.“ (Rektořík a kol. 2001:38) Mezi takové patří i mnou vybrané organizace, které mají statut občanského sdružení nebo svépomocné skupiny.

1.5. Vztah české společnosti k ženskému aktivismu a feminismu v ČR

První vlna světového feminismu byla v předkomunistické době poměrně samozřejmou součástí života české společnosti a české feministky byly také aktivní součástí mezinárodních sítí. (Havelková 2004) Feminismus a s ním spojená témata ženských práv a emancipací žen v oblasti vzdělávání, práce i politiky měla v českém prostředí velkou tradici zejména na přelomu 19. a 20. století. Nově se pak tato témata stala součástí českého diskurzu po roce 1989. (Sokačová 2005)

Naproti tomu vývoj tzv. „druhé vlny“ naší společnost zcela minul, protože se časově shodoval s dobou, kdy u nás vládl komunistický režim. I v rámci komunistického režimu ale došlo k uplatnění některých požadavků, které byly formulovány druhou vlnou feminismu, byť jako součástí státní ideologie – např. uzákonění práva na potrat, rovný přístup k profesím. Více se však myšlenka rovnosti mužů a žen v tehdejší Československu nepodařila realizovat kvůli zákazu sdružování a potlačování individuálních svobod vůbec. Nevznikl tak prostor, ve kterém by mohly ženy své požadavky a cíle artikulovat a předkládat k veřejné diskusi. (Havelková 2004)

Největší česká ženská organizace z doby před r. 1989, Český svaz žen, sice starost o práva žen deklaruje, ale fakticky se sama jejich aktivním prosazováním, lobováním ani prací s veřejností nezabývala. Podle Vajdové (Vajdová 2005) vychází členská základna Českého svazu spíše z dlouholeté tradice a sdružování na základě zájmových činností, nikoli z mobilizace členek pro prosazování otázky rovnosti žen.

K feministické diskusi u nás došlo hned po sametové revoluci, ale celkové vyznění těchto diskusí bylo velmi jednostranné a přineslo odpor k feminismu, který byl podporován jak intelektuály a médii, tak samotnými ženami. Na tomto prvotním negativním pohledu na feminismus měli podíl i exiloví a disidentští intelektuálové, kteří sami postrádali odborné znalosti k dané problematice a jejich morální status a osobní autorita zastínily nedostatek odborných argumentů. Feminismus představovali víceméně všichni jako jednolitou, militantní, ale na druhé straně také jako směšnou ideologii, které propaguje nenávist

k mužům. (Sokolová 2004) Z toho důvodu je pro polovinu 90. let u nás charakteristický antifeminismus a nepřátelství prezentované jak v médiích, tak veřejné diskusi. Díky neustávající aktivitě feministek a feministů se ale od druhé poloviny 90. let začala situace postupně měnit.

Pro české prostředí je také určitou výjimkou to, že na rozdíl od západních zemí, se u nás feministické myšlení vysvětluje a obhájí pomocí genderu a nikoli naopak. Podle Sokolové (Sokolová 2004) je tento způsob, jak otevřít feministickou diskusi v české společnosti důsledkem antifeministického prostředí porevolučního období. Vznikl tak mylný dojem, že feminismus a gender jsou oddělitelné věci. Díky tomuto umělému oddělení genderu a feminismu nyní dochází k tomu, že ženy sice vnímají genderovou nerovnost v naší společnosti, ale mnohé z nich nemají odvahu se identifikovat jako feministky. „*Také jen malá část autorů a autorek otevřeně trvá na tom, že gender bez feministického podkladu je v podstatě jen prázdným pojmem.*“ (Sokolová 2004:201)

Podle Blažka (Blažek 1999:193-200) existuje pět bariér bránících rozvoji feminismu v Čechách, a to:

- **národní charakter** vedoucí k tzv. mentálnímu izolacionismu, tj. postoji vytěšňování a izolace od dějů a jevů mimo vlastní území a nejbližší okolí. „*Neslyšíme na oslovení jakožto mladí ani staří, jako chudí, ba ani jako ženy, cítíme se tím být vyčleňováni z českého houfu, houfu, který se vyznačuje tím, že po nás ve jménu příslušnosti k němu nic nepožaduje, a tudíž nám ani nic nemusí dávat.*“
- **totalitní režim**, do jehož totalitního konceptu se žena nevešla. Totalita preferovala mužský model jakožto více „pokrokový“, přineslo to však i negativní jevy. „*Muž, který obsadil všechny rozhodující mocenské pozice v totalitární společnosti, bez ženského partnerství duchovně zjalověl.*“ Podle Blažka se za totality z mužství a ženství rozvinuly negativní potenciály obou těchto rolí a jejich vzájemný vztah označuje za „studenou válku“.
- **posttotalitární syndrom** – společnost se sice zbavila totality, ale bez kritického zhodnocení a pohledu na své vlastní činy. Chybí kritické vyrovnání se s minulostí nejen na úrovni odsouzení a odmítnutí konkrétních jevů, ale zejména v odhalení strukturálních rysů totality, které přežívají v našem myšlení.
- **pseudoexistenciální identifikace** – hledáme únik před osobní existenciální zodpovědností jedince a podléháme velmi snadno tomu, co nám tento únik nabízí a neobtěžujeme se kritickým pohledem na tyto náhražky existenciální dimenze.

- **existenciální slabost** – pro to, aby bylo možné dosáhnout změny v myšlení, o které usilují jak feminismus, tak jeho mužská obdoba maskulinismus, je nutné, aby tyto myšlenkové směry byly striktně nemilitantní. Podle Blažka je silou, která může proniknout a změnit základy lidské existence, jenom láska, kterou však nebudeme plně ovládat a mít v zcela v našich rukou. Všechny ostatní bariéry lze podle něj intelektuálně překonat.

1.6. Stav výzkumu ženských organizací v ČR

V první polovině 90. let byly ženské NNO většinou velmi malé a založené na práci dobrovolnic, dobrovolníků a neformálních sítí. Šlo o zájmová sdružení, svépomocné skupiny, sociálně orientované organizace, profesní organizace, lokální pobočky mezinárodních organizací a dále ženské skupiny napojené na politické strany, církve, sociální hnutí a akademické prostředí. Většina těchto organizací byla inspirována nebo přímo vznikla na popud zahraničních impulsů, přičemž zaměření činnosti těchto organizací bylo velmi různorodé. (Hašková 2006; Hašková, Křížková, Linková (eds.) 2006)

Nedostatek aktivní členské základny a také nedostatečná legislativní podpora byly příčinami zániku mnoha ženských NNO v druhé polovině 90. let. Dalším problémem pro vznik a činnost ženských NNO byl nedostatek zkušeností a znalostí s řízením takových organizací, spolu s nízkou vládní a mediální podporou a všeobecně nízkou informovaností vůbec. (Hašková, Křížková, Linková (eds.) 2006) Genderové nerovnosti a vztahy nebyly součástí tehdejší politické diskuse ani vládních programů, naopak v této době se česká politická scéna orientuje na genderově konzervativní rétoriku, k čemuž docházelo i v dalších státech střední a východní Evropy. Počátky ženských NNO byly v české společnosti po r. 1989 uzavřeny v úzkém prostředí nestátního neziskového sektoru a akademie. Toto spojení ženských NNO s akademickým prostředím je zvláštností, ke které u jiných NNO nedocházelo.

Nově vznikající ženské NNO se od začátku 90. let zásadně distancovaly od Českého svazu žen a také byly jen ve velmi malém kontaktu s církevními ženskými organizacemi. Zároveň se tyto organizace vymezovaly vůči západním feministkám. V současnosti ženské organizace ustupují od sítě podpory ze zahraniční a snaží se vytvářet lobbyistické cesty mezi občanským sektorem, vládním sektorem a politickými stranami v rámci České republiky.

Výrazný vliv na fungování ženských NNO v ČR měl proces vyjednávání o vstupu do Evropské unie a jeho tlak na harmonizační procesy. Pod tímto tlakem byly totiž v jednotlivých státech ustaveny státní orgány pověřené implementací gender

mainstreamingu⁵. Tyto vládní orgány se tak staly partnery pro spolupráci ženských NNO a jejich činnost byla pod kontrolou Evropské komise v rámci příprav na vstup do EU. Důsledkem spolupráce vládních orgánů s ženskými NNO byla také potřeba určité profesionalizace a unifikace těchto organizací pro snadnější komunikaci a spolupráci. Došlo také k výrazné změně ve financování ženských NNO díky níž jsou dnes tyto organizace financované převážně formou grantových projektů. Mimo tyto granty se pak snaží tyto organizace získávat finanční prostředky i z dalších různých zdrojů. Určité problémy pak přináší financování formou grantů z EU, které je zaměřeno na určité hlavní oblasti a i v rámci nich podporují spíše rozsáhlejší projekty, ve kterých jsou zapojeny různé organizace z různých sektorů. To může mít jak pozitivní, tak negativní stránku, kdy např. pro získání těchto grantů mohou vznikat jen formální a účelová partnerství bez skutečného naplnění svého záměru. Některé zkušenosti z těchto extenzivních projektových partnerství byla samotnými zástupkyněmi ženských NNO hodnoceny velice negativně. Na druhou stranu tyto projekty mohou podpořit organizačně slabší organizace a také mohou pomoci redefinovat a případně rozšířit zaměření daných organizací, aby mohly lépe usilovat o zařazení do grantových projektů. (Hašková 2006)

Podle Haškové (Hašková 2006) se česká veřejnost sice mění a stává se více genderově senzitivní a aktivity ženských NNO považuje spíše za všeobecně spíše prospěšné, ale zároveň je nijak nepodporuje, jmenovitě nezná a neví o jejich konkrétních aktivitách.

Nejnovější publikací věnující se výzkumu různých oblastí na podporu aktivit zaměřených na podporu žen a genderové rovnosti je kniha „Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989“ (Hašková, Křížková, Linková, (eds.) 2006). Tento sborník studií vychází z rozhovorů a šetření provedených v rozmezí let 2003 až 2005 s cílem zachytit aktivity na podporu postavení žen, které byly iniciovány, založeny a rozvíjeny nejrůznějšími aktéry a aktérkami v české společnosti po r. 1989. Výchozími výzkumy, se kterými se zde pracuje jsou dva mezinárodní projekty, jež oba byly zaměřeny na mapování a definování ženské hnutí v rámci několika evropských zemí, zejm. zemí bývalého socialistického bloku. Autoři sborníku se záměrně se vyhnuli čistě feministickému přístupu a zaměřili se na „proženské“ aktivity v jejich co nejširším spektru. Jde o první publikaci v češtině, která se na základě domácích empirických výzkumů a zkušeností snaží zachytit mnohost ženského

⁵ Metoda genderového mainstreamingu (postup, ve kterém jsou všechny koncepční, rozhodovací a vyhodnocovací procesy ve všech fázích jejich přípravy a provádění podřízeny hledisku rovnosti příležitostí mužů a žen) představuje jeden z nejučinnějších nástrojů k odstraňování nerovností mezi pohlavími. <http://www.transgender.cz/cs-zurnal-postrehy-co-je-to-gender-mainstreaming-797> (pozn. aut.)

aktivismu a organizování od r. 1989 do současnosti. (Hašková, Křížková, Linková (eds.) 2006)

Přímo studiem ženských organizací a skupin v ČR v letech 1989-2006, za využití kvalitativního výzkumu A. Heitlingerové a podobného kvalitativního výzkumu oddělení Gender a sociologie při Sociologickém ústavu AV ČR, se zabývá M. Vodrážka (Vodrážka 2006:61-81) ve stati „Aktivismus bez hnutí nebo protohnutí? Ženské organizace a skupiny v ČR v letech 1989-2006“. V závěru této stati Vodrážka uvádí 17 důvodů nebo příčin proč nelze, podle jeho názoru, u nás po r. 1989 hovořit o ženských organizacích v souvislosti s hnutím, ale spíše jen jako „aktivismu bez hnutí“ nebo též o formě společenského protohnutí. Vodrážka se staví kriticky k obrazu ženského hnutí jako jednolitého a homogenního seskupení a předkládá důvody proč o takovémto hnutí nelze hovořit. Níže uvádím pouze některé z jím uvedených důvodů:

- chybí „přirozené“ mluvčí, osobnosti a reprezentantky zastupující ženské zájmové skupiny i přes jejich až antagonistickou diferenciaci
- chybí ženské osobnostní vzory nebo příklady aktivistek ženského hnutí, se kterými by se mohla většina žen identifikovat
- ženské skupiny tvoří různorodou a rozdílnou skupinu v různých diskurzech
- určitá oslabená forma angažovanosti z důvodu exogenního původu prvních ženských organizací po r. 1989
- v českém prostředí stále chybí tzv. „disent“, jiný hlas, který by dokázal artikulovat nějaký politický text, programové prohlášení, událost apod., který by dokázal ženské skupiny oslovit, spojit a ke kterému by se mohly vztahovat
- chybí veřejné médium sdělovacího prostředku, které by sloužilo k masové a veřejné komunikaci feministického a genderového diskurzu; s tímto souvisí i to, že jednotlivé organizace se neznají nebo nemají možnost diskutovat a předávat si svá stanoviska a postoje
- chybí živá intelektuální centra, nyní fungují spíše informační centra nebo osvětové kluby a to ještě jen ve velkých městech
- ačkoli existuje široká škála témat, chybí tzv. ženská „res publica“, tj. sociálně „horká“ nebo aktuální společenská témata nebo věc, na které by se různorodé skupiny sjednotily
- aktivismus českých neziskových organizací se přímo programově distancuje od sociálního konfliktu, který je však základem každého sociálního hnutí. Problém

s tímto aktivismem mají zejména starší generace prvních polistopadových aktivistek

- pro hnutí je charakteristická solidarita, kdežto samy české aktivistky poukazují na skutečnost, že si ženské skupiny často hrají na vlastním „písečku“, případná spolupráce je pak založena spíše na pragmatickém přístupu (lepší dostupnost finančních zdrojů, EU fondy) než na sdílení programů nebo cílů
- většina polistopadových ženských skupin se vyznačuje politickou pasivní neangažovaností, zcela se jich netýkají celosvětové problémy, které např. řeší západní feministky
- v rozporu s ženským hnutím se aktivistická polistopadová scéna vyznačuje adiaforizační⁶ snahou produkovat „feminismus bez feminismu“ nebo dělat „politiku bez politiky“
- zatímco hnutí se vyznačuje celkovou integrovaností, kdy sociální změna předpokládá i změny v dalších rovinách, například změnu osobní, mnohým aktivistkám vyhovuje stav bez této integrity, a proto je oslovuje spíše sociální feminismus, ale nikoliv feminismus existenciální nebo politický
- za největší problém pak Vodrážka považuje to, že *„ženské skupiny jsou samy sobě velkou neznámou, protože nevědí, v jakých diskursivních koaliciích skutečně operují. Dalším velkým problémem je otázka, jak daleko je jejich aktivismus od hranic sociální nestability, která je vždy ukazatelem a zároveň i hranicí samotné změny.“* (Vodrážka 2006:77-79)

Podle mého názoru lze s některými výše uvedenými důvody polemizovat (např. o absenci vůdčích osobností nebo osobnostních vzorů, ale i o absenci veřejné diskuse nebo intelektuálních center), to však není předmětem mé práce. Podle Vodrážky tak u nás nabývá ženský aktivismus zvláštní formy, kterou lze podle něj definovat jako aktivismus bez hnutí, ale i jako nadějnou formu společenského protohnutí. (Vodrážka 2006:79)

K podobnému závěru dochází i Černá (Černá 2006) ve své bakalářské práci, když na základě analýzy ženských organizací zaměřených na ekofeminismus nalézá jev, který označuje jako „feminismus bez feminismu“. Jde o jev, kdy se u oslovených respondentek projevují v myšlení feministické prvky, ale ony samy nemají potřebu se jako feministky

⁶ „... podstatou adiaforizace je vlastně informace bez poznání a dívání bez vidění či vyhýbání se sociálnímu nebo diskursivnímu sblížení.“ (Mirek Vodrážka: Diskusní smrt a feminismus bez feminismu, článek na <http://www.aspekt.sk/desat.php?desat=46> navštíveno 10.2.2008

označovat nebo se feminismem vůbec zabývat. Aniž by se s feminismem tyto ženy identifikovaly, přesto problematizují feministické otázky.

1.7. Ženské organizace zaměřené na problematiku rakoviny prsu

Podle zprávy Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR založené na nejnovějších datech o nově hlášených onkologických onemocněních do Národního onkologického registru (NOR ČR) zemřelo v roce 2003 na zhoubný nádor prsu v České republice 1 939 žen, přičemž nově diagnostikováno bylo 5 784 žen (v r. 2004 bylo nově diagnostikováno 5 628 žen) (ÚZIS ČR, aktuální informace č. 2/2006, č. 3/2007). Díky celoplošnému screeningu se očekává záchytnost tohoto nádoru v nižších stádiích. Zatímco standardizovaná úmrtnost na příčinu diagnózy dg. C50, tj. rakoviny prsu, se snižuje, incidence na tento zhoubný nádor z dlouhodobého pohledu narůstá. Téměř polovina případů dg. C50 je diagnostikována před 60. rokem pacientky. (ÚZIS ČR, aktuální informace č. 2/2006)

V roce 2005 zemřelo na dg. C50 celkem 1916 žen ve věku 25 až 95 a více let a 23 mužů ve věku 40 až 89 let. Tato diagnóza se totiž vyskytuje i u mužů, i když v mnohem menším procentu než u žen. U žen byla v roce 2005 tato diagnóza šestou nejčastější příčinou smrti. V průměru za posledních 10 let na tuto diagnózu ročně zemřelo v průměru 1887 žen (viz tabulka č.2).

Tabulka č. 2 – počty zemřelých na dg. C50 (rakovina prsu)

rok	ženy
1970	1343
1975	1492
1980	1696
1985	1751
1990	1907
1995	2051
1996	1892
1997	1943
1998	1913
1999	1895
2000	1246
2001	1893
2002	1965
2003	1939
2004	1998
2005	1916
průměr 1995-2005	1877

zdroj: Zemřelí 2005, ÚZIS ČR 2006

Podle Koudelkové (Koudelková 1995) v České republice přetrvával v 90. letech jakýsi „mýtus rakoviny“, tj. mýtus o nevléčitelnosti a také neléčitelnosti rakoviny. Podle Jakoubkové (Jakoubková in Koudelková 1995) byla lékařská i laická veřejnost informována o zhoubných nádorech jen okrajově občas, někdy téměř „puritánsky“, čímž nebyla veřejnost nucena se nad problematikou zamýšlet. Koudelková k mýtu rakoviny dodává, že ani dnes se bohužel tento mýtus nepodařilo zbořit a změnit pohled na rakovinu ani na lékařské úrovni.

V roce 2001 založilo v České republice devatenáct organizací onkologických pacientek zastřešující organizaci „Alianci českých organizací a žen s rakovinou prsu o.p.s.“ (seznam členských organizací – viz příloha č.8⁷) – dále „Aliance“. Tato organizace má status obecně prospěšné organizace, která si klade za cíl zejména:

- vytvořit informační a edukační centrum pro veřejnost, onkologicky nemocné a jejich organizace,
- poskytovat metodickou pomoc organizacím onkologicky nemocných,
- koordinovat projekty a kampaně ve prospěch prevence a léčby nádorového onemocnění prsu,
- sjednotit snahy patientských organizací i jednotlivců o prosazování práv a rovných podmínek k léčení a rekonvalescenci žen s nádorovým onemocněním prsu,
- zastupovat české onkologické pacientky v mezinárodních strukturách.

K 16. 4. 2007 měla tato organizace 47 členů⁸. Aliance nabízí informační platformu pro výměnu informací o projektech a nabídkách o činnosti jednotlivých organizací, angažuje se i ve spolupráci se státní správou. Ředitelka Aliance je od roku 2005 z pověření ministra zdravotnictví ČR členkou „Komise pro screening nádorů prsu“ a zúčastňuje se jejich pravidelných zasedání. Aliance se aktivně účastní i spolupráce s médii, dále provozuje webové stránky www.breastcancer.cz, které patří mezi nejnavštěvovanější stránky s problematikou rakoviny prsu. Aliance se podílí i na spolupráci s lékařskou odbornou veřejností a také na soukromých nebo firemních preventivních a vzdělávacích projektech (např. AVON) (Výroční zpráva Aliance, 2006) Mezi členy Aliance patří i mnou vybrané ženské organizace - ŽAP, JANTAR, MAMMA HELP.

Další zastřešující organizací, ve které jsou organizace ŽAP a MAMMA HELP sdruženy, je Liga proti rakovině Praha, nezisková organizace, která má za cíl nádorovou prevenci, zlepšení kvality života onkologických pacientů, podporu onkologického výzkumu,

⁷ Seznam stažen dne 11. 2. 2008 z <http://www.breastcancer.cz/main.php?section=aliance&page=organizace>

⁸ (www.breastcancer.cz/down/cisla-organizaci.xls navštíveno 16. 4. 2007)

čímž rozšiřuje svou činnost na všechny onkologické pacienty. K 16. 4. 2007 měla tato organizace 51 kolektivních členů⁹.

Třetí zastřešující organizací je organizace EUROPA DONNA¹⁰, která je evropskou nezávislou koalicí jednotlivců a organizací, jejímž cílem je dát boji proti karcinomu prsu evropský rozměr, který přispěje šířením potřebných informací mezi nejrůznějšími kulturami a zvýšením tlaku aktivit evropských žen k získání kontroly nad touto nemocí. Původně malá skupinka žen z několika evropských zemí se rozrostla do velké koalice EUROPA DONNA, do které je dnes začleněno 32 aktivních členských států. EUROPA DONNA Národní Forum každé země je neziskovou organizací, zcela nezávislou, se svým národním představenstvem a reprezentovanou národním reprezentantem na Evropském generálním shromáždění EUROPA DONNA. Z mnoha vybraných organizací s koalicí EUROPA DONNA spolupracuje sdružení JANTAR, a to již od svého vzniku.

Je otázkou, proč další organizace patřící do výše uvedených zastřešujících organizací nejsou také vedeny na seznamu ženských organizací, mají-li stejnou nebo velmi podobnou oblast zájmu a všechny se soustředí na problematiku rakoviny prsu u žen. Další šetření v této otázce však není předmětem této práce.

1.8. „Breast support groups“ – aktivismus v USA a Velké Británii

Mnohem delší tradici než u nás mají organizace poskytující pomoc a podporu ženám s rakovinou prsu v zahraničí. Zde jsem jako příklad vybrala Spojené státy americké a Velkou Británii, jako příklad zemí, ve kterých jsou takovéto organizace součástí feministického hnutí a k tomuto hnutí se i aktivně hlásí.

Podle zprávy senátorky Spojených států amerických Diane Einsteinové (Einstein in Brown 2003) z 27. února 2002 žilo k tomuto datu v USA více než 2,6 milionu žen s rakovinou prsu, z nichž každá osmá má předpoklad, že svou nemoc překoná a bude žít. Tuto diagnózu mělo rovněž 1500 mužů. V USA existují tzv. „Breast support groups“, což jsou svépomocné skupiny pro podporu nemocných rakovinou prsu. Tyto skupiny také pomáhají tím, že demystifikují způsob života s rakovinou, pomáhají svým členům vyjádřit své pocity, které s sebou tato diagnóza přináší, nabízejí každému z členů způsob, jak využít zkušeností těch, kteří si prošli stejným životním obdobím a mají osobní zkušenosti s touto nemocí. To, co pacient s rakovinou totiž potřebuje nejvíce, je morální podpora, kterou jim při sebelepší vůli nemůže poskytnout nikdo jiný než ten, který si prožil to samé. A to je přesně to, co ženy

⁹ (www.lpr.cz/kolektivniclenove navštíveno 16. 4. 2007)

¹⁰ více viz www.europadonna.cz

v těchto svépomocných skupinách vědí a cítí se stejně nemocnými. Samozřejmě může být zpočátku bolestivé svěřit se se všemi pocity a problémy, kterými žena prochází, ale čím více o tom bude schopná mluvit, tím méně to pro ni bude bolestivé a problémy se budou zdát menšími. (Brown 2003)

Výskyt rakoviny prsu se neomezuje jen na „rozvinuté“ země. Představuje stále větší celosvětovou hrozbu. Podle Brownové (Brown 2003) je nejhorší situace žen ve Velké Británii, kde je úmrtnost žen na rakovinu prsu nejvyšší na světě. Každý rok je zde diagnostikováno 25 000 nových případů a 15 000 žen na tuto diagnózu zemře. Je to zde nejčastější příčina smrti žen mezi 35. a 54. rokem života.

V USA se na přelomu tisíciletí podařilo natolik aktivizovat veřejnost, že roku 1991 vzniklo aktivistické hnutí s celonárodní působností, kterému se podařilo své zájmy úspěšně prosadit a spolupracovat i se státní správou na úrovni Kongresu. Tímto úspěchem vyústily snahy o změnu přístupu k problematice rakoviny prsu celé společnosti, které probíhaly ve Spojených státech od 70. a 80. let 20. století. Rakovina prsu byla vyhlášena za prvořadou oblast zájmu amerických feministek 90. let. V roce 1993 bylo v NBCC – Národním sdružení pro rakovinu prsu (National Breast Cancer Coalition) sdruženo na 230 organizací na celostátní úrovni. NBCC převzala systém politické práce a aktivismu po vzoru úspěchu aktivistů v oblasti boje proti AIDS a prosazují tak své zájmy na úrovni amerického Kongresu a Senátu.

V Evropě se britské feministky potýkaly se stejným problémem, tj. jak upozornit na problematiku rakoviny prsu, ale nepodařilo se jim prosadit se tak razantním způsobem jako ve Spojených státech. Jako důvod uvádí Readová větší „národní“ úctu k autoritám, zejm. k lékařům. To vede k situaci, kdy ženy bezvýhradně důvěřují svému lékaři a nezpochybňují jeho postupy. Celkově můžeme situaci ve Velké Británii popsat tak, že se „...ženy staly vůči rakovině vyrovnaně lhostejné.“ (Read 1995:76)

Většinou se veškeré aktivity týkající se rakoviny prsu posuzují jako záležitosti žen. Ale tato rakovina tvrdě dopadá i na muže, muže-pacienty, ale i na muže v rolích manželů, milenců, synů a přátel žen, které rakovinou prsu onemocní. Muži žijící se ženami s rakovinou prsu jsou pod stálou hrozbou ztráty někoho blízkého. Přesto jen velmi zřídka žádají o pomoc, a jen velmi málokdy se sami obracejí na podpůrné skupiny, které poskytují pomoc pacientkám s rakovinou prsu. Vcelku se muži stavěli vždy odmítavě k výraznému zapojení do společenských aktivit týkajících se rakoviny prsu. (Read 1995)

2. Analytická část

V této části práce se budu věnovat analýze ženských organizací v České republice jednak z publikovaných zdrojů a jednak z vlastní analýzy vycházející z porovnání seznamu ženských organizací v různých časových obdobích přípravy mé práce. Zde se pokusím o, byť rozsahem omezené, zhodnocení vývoje ženských organizací z hlediska časového i z hlediska jejich oblastí činnosti, resp. porovnáním seznamu ženských organizací publikovaného na stránkách www.feminismus.cz/organizace.shtml v různých časových obdobích.

Dále se v této části budu zabývat popisem výzkumné metody, resp. kvalitativního výzkumu a zakotvené teorie, jejíž metodu zpracování dat jsem použila pro analytickou část práce, ve které jsem se pokusila na základě zpracovaných podkladů odhalit motivy, názory a postoje zkoumaných organizací.

2.1. Metoda

Ve své práci jsem dala přednost kvalitativnímu výzkumu před kvantitativním, protože umožňuje pracovat s malým výzkumným vzorkem a zároveň předem striktně nevynechává množství a tematiku zkoumaných jevů. Kvalitativní výzkum umožňuje postihnout „nepočitatelné“ jevy, jako např. motivy jednání, to, na co ženské organizace chtějí upozornit, jakým způsobem problémy formulují, jakými strategiemi usilují o dosažení svých cílů, ale také postihnout změny v čase.

Metoda kvalitativního výzkumu spočívá v nenumerickém šetření a interpretaci sociální reality a jeho cílem je odhalit význam podkládaný sdělovaným informacím. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu je cílem výzkumu kvalitativního vytváření nových hypotéz, nového porozumění, příp. nových teorií, na základě induktivního přístupu ve výzkumném procesu. Při kvalitativním výzkumu lze pracovat i s nízkým počtem sledovaných subjektů, což na druhou stranu může znamenat obtížnou generalizaci na populaci. Postup při kvalitativním výzkumu začíná pozorováním a sběrem dat, na jejichž základě jsou hledány existující pravidelnosti, významy těchto dat, které dále slouží pro prvotní formulaci závěrů. Na samotném výzkumu se aktivně podílí i zkoumané osoby, které svými výpověďmi přímo ovlivňují možnou redukci dat. „Výzkumníkovou úlohou je pak nalézt významné struktury v množině všech proměnných, které respondent považuje za relevantní.“ (Disman 2006: 290)

Tyto závěry pak mohou vést až k formulaci hypotézy nebo nové teorie. Výhodou kvalitativního výzkumu je to, že může odhalit jakékoli struktury a vztahy, jelikož není

omezen redukcí počtu pozorovaných proměnných a sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými, kterou vyžaduje výzkum kvantitativní, aby mohla být zajištěna jeho vysoká reliabilita. (Disman 2006:285-290)

Pro svůj výzkum jsem použila základní techniky sběru informací v rámci kvalitativního výzkumu, tj. strukturovaný rozhovor a analýzu dokumentů a terénní poznámky. Základní okruhy otázek jsem použila z práce Chaloupkové (Chaloupková 2002) pro zachování kontinuity a metody sběru dat. Při rozhovoru jsem měla připraveno z každého okruhu několik základních otázek a několik pomocných, kterými jsem se řídila, pokud respondentky samy spontánně nevedly odpovědi. na otázky základní. Přehled těchto otázek přikládám v příloze č. 3.

Zakotvená teorie – metodologie, kódování

Pro následnou analýzu shromážděných dat jsem vycházela z tzv. zakotvené teorie „grounded theory“, jejíž koncept zpracovali Glaser a Strauss (Glaser a Strauss 1967 in Disman 2006:299-305). Koncept této metody nabízí nástroj jak vyvinout teorii přímo z existujících dat, a to bez předem připravených hypotéz. Pro tuto teorii je východiskem existence sociálního problému. Oba autoři tuto teorii postavili na těchto základních konceptech:

1. **„theoretical sampling“**, tj. vytváření teoretického vzorku spočívajícího v procesu sběru dat s cílem vytvořit teorii, kdy výzkumník současně data sbírá, kóduje, analyzuje a rozhoduje o sběru dalších dat tak, aby mohl rozvíjet vynořující se teorii. (Glaser, Strauss 1967:45 in Disman 2006:300) Výzkumník pokračuje ve výzkumu tak dlouho, dokud není výzkum teoreticky nasycen, resp. dokud nově získávané informace nevedou k dalším změnám.
2. **„constant comparative method“**, tj. neustálé a současné kódování a interpretace dat

Postup kódování lze označit jako proces analýzy údajů, která má tři fáze. Pro metodu zakotvené teorie jsou základními prvky analýzy pojmy, které vznikají na základě označování a seskupování podobností nebo odlišností jevů vyplývajících z analyzovaných údajů. Tato první fáze se nazývá otevřené kódování. Během tohoto kódování lze zkoumat a promýšlet vlastní i cizí názory na dané jevy, což může vést k novým odhalením. Pro toto základní kódování se používají dva analytické postupy – porovnávání a kladení otázek. (Strauss, Corbinová 1999)

Po základním otevřeném kódování následuje tzv. kódování axiální, které svými postupy umožňuje analyzované údaje uspořádat novým způsobem tak, že vytváří spojení mezi

kategoriemi a jejich subkategoriemi, kterými jsou podmiňující vlivy, kontext, v kterém jevy probíhají, strategie jednání a následky těchto strategií. Každá z kategorií nebo subkategorií má určité vlastnosti, ke kterým mohou být nadále přiřazeny blíže určující dimenze.

Axiální kódování má pak podobu paradigmatického modelu (Strauss, Corbin 1999:72):

1. PŘÍČINNÉ PODMÍNKY → 2. JEV → 3. KONTEXT → 4. INTERVENUJÍCÍ
PODMÍNKY → 5. STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE → 6. NÁSLEDKY

Nalezené vztahy je pak nutné zpětně ověřovat podle výroků z analyzovaných dat.

Třetí fází je v podstatě vyšší úroveň axiálního kódování, tzv. selektivní kódování, které spočívá ve výběru jedné centrální kategorie, ke které jsou vztahovány všechny ostatní kategorie. Pokud se v průběhu těchto tří fází podaří spojit analyzované údaje pro každou hlavní kategorii na úrovni pojmů a jejich vlastností a dimenzí, podařilo se tak vytvořit základ teorie. K zakotvení teorie pak následně slouží její ověření podle údajů. (Strauss, Corbinová 1999)

2.2. Výběr zkoumaných organizací

Jako hlavní zdroje informací o ženských organizacích na území České republiky slouží: seznam sestavovaný Gender Studies, o. p. s (dostupný na www.feminismus.cz), databáze Informačního centra neziskových organizací (ICN), seznam neziskových organizací působících v oblasti rovnosti mužů a žen na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Zde můžeme nalézt organizace orientované pouze na ženskou, příp. genderovou, problematiku a také tzv. prožensky orientované organizace, tj. takové, které se ženskou problematikou zabývají v rámci své širší činnosti. Některé z nich mohou samy používat název ženské organizace, případně se mohou vnímat jako organizace feministické. (Chaloupková 2007)

Pro Valterovou je hlavním kritériem pro označení „ženská organizace“ to, že taková organizace usiluje o určitou změnu v postavení žen, ať už na individuální nebo společenské úrovni. (Valterová 1993:103 in Chaloupková 2002)

Pro moji analýzu jsem si vybrala tři organizace, které se z hlediska jejich aktivit pohybují ve stejné oblasti, tj. v oblasti zdraví žen, konkrétně žen postižených nádorovým onemocněním. Podle typologie použité v této práci jde o kategorii 1.2.

Organizace se stejným zaměřením jsem si vybrala záměrně, chtěla jsem si ověřit, zda organizace se stejnou oblastí činnosti budou vykazovat prvky těsnější a propracovanější

spolupráce, tzn. zda vytvářejí síť interakcí s ohledem na stejný nebo velmi podobný cíl, a zda tak naplňují charakteristiku sociálního hnutí podle Dianiho. Dále jsou předmětem analýzy cíle těchto organizací a náplň jejich činnosti, způsob jakým formulují své cíle, jakými strategiemi se prosazují, jakým problémům při tom čelí.

Jedná se o následující organizace: občanské sdružení Jantar, občanské sdružení ŽAP – ženy po ablaci prsu a sdružení MAMMA HELP - sdružení pacientek s nádorovým onemocněním prsu.

Podle Fričova dělení organizací z hlediska vzniku patří tyto organizace k tzv. „novým“, tj. s datem vzniku po roce 1989, resp. 1999 v případě Klubu ŽAP, 1992 u svépomocné skupiny JANTAR a v roce 2000 v případě center MAMMA HELP. Podle jejich mobilizační aktivity patří vybrané organizace do typu 3, tedy typu organizací aktivních v oblasti zdraví a oblasti sociální.

Při určování typologie ženských organizací budu vycházet z rozšířené typologie Chaloupkové (Chaloupková 2002), která použila jako základ Fričovu typologii (Frič 1998) neziskových organizací podle jejich funkce ve společnosti.

Podle této typologie neziskových organizací lze tyto organizace popsat následujícím způsobem:

- Svépomocná skupina JANTAR je organizací převážně servisní. Zaměřuje se zejména na poskytování služeb a pomoci svým členkám nebo širší veřejnosti. Důvodem je zejména to, že víceméně veškerá aktivní činnost skupiny spočívá na její zakladatelce.
- Klub ŽAP bych zařadila do skupiny organizací se servisně-participační funkcí, přičemž servisní role převažuje. Klub poskytuje pomoc svým členkám, ale obrací se aktivně i na širší veřejnost.
- Sdružení MAMMA HELP bych také zařadila do skupiny servisně-participační, v tomto případě jsou, podle mého názoru, obě funkce v rovnováze. Centrum, resp. síť center, MAMMA HELP se soustředí jednak na servisní služby svým klientům a členům, ale díky svým mediálním aktivitám a činnostem zaměřeným na širokou veřejnost má významnou roli v působení na veřejnost a její aktivizaci.

V případě všech tří organizací jsem měla možnost provést rozhovory se zakládajícími a stále aktivními členkami. Tyto respondentky jsou od založení organizací v jejich vedení a patří k vůdčím osobnostem i po stránce organizační a přípravné v plnění cílů, které si tyto organizace kladou. Zejména u sdružení JANTAR v podstatě celá činnost spočívá na jeho zakladatelce, která sama svými silami zajišťuje služby pro členy sdružení, které se týkají zejména poradenské psycho-sociální pomoci.

Co se týče klubu ŽAP i zde je jedna z jeho zakládající členek nejen dlouholetou předsedkyní klubu, ale zejména hlavní výkonnou aktérkou v naplňování poslání a cílů klubu. Přípravná a organizační skupina je sice vícečlenná, hlavní zodpovědnost, administrativní a organizační zátěž je však na předsedkyni klubu.

U center sítě MAMMA HELP jsou administrativní a organizační aktivity rozprostřeny do jednotlivých center, v jejichž čele stojí koordinátorka každého centra, přičemž zastřešující a kontrolní roli hraje pražské centrum v čele s koordinátorkou jak pražského centra, tak ředitelkou celé sítě, a je také jednou ze zakládajících členek prvního centra sítě – MAMMA HELP centra v Praze.

Ve všech třech případech můžeme říct, že na chodu těchto organizací, jejich charakteru, způsobu práce, naplňování cílů, ale i jejich formulaci hrály klíčovou roli právě jejich zakladatelky, které jsou vůdčími a klíčovými osobnostmi ve svých organizacích.

Tyto vybrané organizace také splňují kritéria mezinárodně uznávané charakteristiky nestátních neziskových organizací – jsou institucionalizované (byť v případě JANTARu velmi slabě), soukromé, neziskové, mají své vlastní postupy a struktury, tj. řídí samy sebe a jsou dobrovolné, resp. fungují na základě dobrovolné účasti členů na činnosti organizace.

2.3. Provádění rozhovorů, zdroje informací

Při analýze občanského sdružení, původně svépomocné skupiny, JANTAR jsem vycházela zejména z rozhovoru, který mi poskytla zakladatelka této skupiny Mgr. Marie Koudelková. Rozhovor probíhal v soukromém bytě respondentky, který je zároveň sídlem sdružení. Z písemných materiálů jsem mohla použít jen stanovy z roku 1999 a zápis z valné hromady z roku 2001 a dále z menšího množství informačních letáčků o činnosti sdružení. Sdružení nevydává výroční zprávy ani zprávy o hospodaření z důvodu toho, že jejich finanční hospodaření se pohybuje v částkách několika tisíc korun. Internetová prezentace JANTARu se skládá z jedné stránky poskytující základní charakteristiku a kontakt na zakladatelku sdružení, jakožto na hlavní poskytovatelku služeb sdružení JANTAR.

Podklady pro zpracování analýzy k síti center MAMMA HELP jsem získala na základě rozhovoru se zakládající členkou, koordinátorkou pražského centra a ředitelkou celé sítě, Mgr. Janou Drexlerovou, dále na základě výročních zpráv z roku 2000 až 2005, bulletinů (informačních brožur o dění v centrech, programu aktivit apod. vydávaných v měsíčních nebo dvouměsíčních intervalech), informačních letáčků k jednotlivým akcím nebo projektům a z webových stránek. Webové stránky sítě MAMMA HELP center mají od roku 2005 novou podobu a jsou profesionálně udržované a spravované. Mají bohatou strukturu a nabízejí tak

širokou informační platformu nejen o činnostech a aktivitách center. Tyto stránky mají 3 jazykové mutace (angličtina, francouzština, němčina), které jsou oproti české verzi ve zkráceném obsahu. Ze všech tří vybraných organizací mají centra MAMMA HELP webovou prezentaci nejpropracovanější a obsahově nejbohatší.

Rozhovor s koordinátorkou center, Mgr. Janou Drexlerovou, probíhal v pražské pobočce MAMMA HELP centra v podvečerních hodinách po skončení programu pro členky. Rozhovor trval přibližně hodinu a půl a probíhal v příjemné atmosféře ve společenské místnosti centra, kde se scházejí členky a věnují se aktivitám, které pro ně centrum připravuje. Ve vedlejší místnosti pak pracovaly telefonistky, které obsluhují telefonickou linku Avonu¹¹.

Jako výchozí materiály pro analýzu Klubu ŽAP jsem použila kromě rozhovoru s předsedkyní a zakladatelkou Klubu, paní Danou Hybšovou, také písemné dokumenty – výroční zprávy z let 1993 až 2004, kroniku Klubu, tiskové materiály – informační letáčky a brožurky o činnosti Klubu, informační brožurky k problematice, jíž se Klub zabývá, webové stránky Klubu.

Rozhovor s předsedkyní Klubu probíhal v jejím rodinném domě, na jehož adrese je registrováno i sídlo Klubu. V domě je kancelář a veškeré administrativní a organizační zázemí, schází se zde i členky Klubu. Rozhovor probíhal ve velmi přátelské atmosféře a trval asi hodinu a čtvrt. Rozhovor pokračoval i po ukončení záznamu diskusí k tématu mé práce.

Všechny tři respondentky mi poskytly souhlas s uveřejněním svých jmen. Toho jsem případně využila pouze v popisné části jednotlivých organizací. Při samotné analýze rozhovorů, kódování a vytváření kategorií jsem uváděné výroky označila tak, abych zachovala jejich anonymitu. U popisné části jednotlivých organizací jsem citované výroky nekódovala, neboť se týkají vždy jedné respondentky za danou organizaci.

2.4. Typologie ženských organizací

Podle Chaloupkové (Chaloupková 2007) se od poloviny 90. let počet ženských organizací pohyboval kolem sedmdesáti a do té doby do současnosti se příliš nezměnil. Podle okruhu aktivit těchto organizací rozděluje Chaloupková nově ženské neziskové organizace do těchto okruhů:

¹¹ AVON linka proti rakovině prsu (pozn. aut.)

1. problematika zdraví žen a zdravotnictví
 - 1.1. prosazování reprodukčních práv a hájení práv žen v oblasti porodnictví
 - 1.2. pomoc ženám postižených nádorovým onemocněním
 - 1.3. pomoc ženám a dívkám trpících poruchami příjmu potravy
2. problematika násilí na ženách a obchodu s ženami
3. problematika minoritních skupin žen (sexuální menšiny, ženy z etnických menšin)
4. problematika rodiny a prosazování rovných příležitostí osob pečujících o děti
5. oblast práce a profese
 - 5.1. podpora malého a středního podnikání žen a rozvoj manažerských aktivit žen
 - 5.2. podpora profesního rozvoje žen v oblasti věda a výzkumu
6. ochrana životního prostředí
7. problematika postavení žen ve společnosti a genderové rovnosti
 - 7.1. výzkum a zvyšování informovanosti odborné i široké veřejnosti o rovných příležitostech mužů a žen
 - 7.2. koordinace ženských aktivit (př. konzultační a kontaktní centra)
 - 7.3. problematika postavení žen v politice

Tato typologie z roku 2007 je oproti typologii, kterou stejná autorka použila ve své bakalářské práci (viz níže) rozšířena nebo naopak zúžena o určité typy organizací podle jejich oblasti působnosti.

Typologie ženských organizací v ČR (Chaloupková 2002):

1. problematika zdraví žen a zdravotnictví
 - 1 A problematika nádorových onemocnění
 - 1 B oblast gynekologie a porodnictví
2. zaměření na pomoc specifickým skupinám žen a ženám se specifickými problémy
 - 2 A pomoc obětem násilí
 - 2 B problematika prostituce a obchodu se ženami
 - 2 C sdružení lesbických žen
3. zaměření na podporu rodiny a péče o děti
 - 3 A pomoc osamělým matkám a těhotným ženám v krizi
 - 3 B obecné zaměření na rodinu a péči o děti
 - 3 C mateřská centra
4. organizace s ekologickým zaměřením
5. profesní organizace
6. zaměření na postavení žen ve společnosti obecně
 - 6 A zaměření na vzdělávání a výzkum
 - 6 B organizace působící při politických stranách a církvích
 - 6 C ostatní

V nové typologii například chybí původní kategorie 6B – organizace působící při politických stranách či církvích; původní kategorie 2C byla osamostatněna (nyní č. 3) a jsou do ní zahrnuty organizace zabývající se problematikou žen z etnických menšin. Naopak došlo ke sloučení kategorií 2A a 2B, tj. kategorií organizací zaměřených na pomoc specifickým skupinám žen. Dále byly sloučeny původní kategorie 3A, 3B a 3C pod novou kategorií (č. 4) pod souhrnným tématem „problematika rodiny a prosazování rovných příležitostí osob pečujících o děti“. Nová typologie je rozšířena o kategorií 1.3 pomoc ženám a dívkám trpících poruchami příjmu potravy, a dále podrobnější kategorizací v rámci organizací zabývajících se problematikou postavení žen ve společnosti a genderové rovnosti (nové kategorie 7 – 7.1, 7.2, 7.3). Podle mého názoru proměny v kategoriích typologie odrážejí vývoj a témata, která jsou momentálně ve společnosti aktuální (př. problematika v kategoriích 1.3, 3).

Kromě organizací, které jsou podle dostupných databází, zařazovány mezi ženské organizace, musí být podle Chaloupkové (Chaloupková 2007) brány v úvahu i ty organizace, které mají projekty a aktivity pro ženy a podporují genderovou rovnost v rámci své širší činnosti. Mezi takové organizace můžeme zařadit neziskové organizace:

1. zaměřené na hájení lidských práv, multikulturní vzdělávání apod.
2. zaměřené na pomoc sociálně znevýhodněným občanům
3. zaměřené na rozvoj občanské společnosti
4. zaměřené na podporu rodin a péče o děti.

Většina organizací, které vznikly prvotně se záměrem pomoci konkrétním skupinám žen, se také snaží kromě poskytování sociálního poradenství působit i v oblasti prevence a vzdělávání.

2.5. Analýza seznamu ženských organizací na www.feminismus.cz

Mým záměrem při analýze seznamu ženských organizací prezentovaného na webové stránce www.feminismus.cz bylo porovnání tohoto seznamu v různých časových úsecích z hlediska toho, jaké organizace, podle níže uvedené typologie založené na jejich oblasti zájmu, se na tomto seznamu nacházely a v jakém počtu.

Pro účely méj analyzy jsem zvažovala, zda použít původní typologii nebo provést novou klasifikaci podle typologie novější. Podle mého názoru mají obě typologie z analytického hlediska určité nedostatky, které by bylo možné odstranit kompilací obou typologií, aby se tak vytvořila jemnější a výstižnější škála aktivit, na které se tyto organizace

zaměřují (např. považují za vhodnější zachování oddělení organizací, které se zabývají problematikou pomoci osamělým matkám a těhotným ženám v krizi, od organizací, které se zaměřují na rodinu a péči o děti obecně.) Vzhledem k tomu, že nová typologie z r. 2007 odráží některé nové oblasti zájmu těchto organizací jsem se rozhodla použít novou typologii pro kategorizaci organizací podle jejich předmětu zájmu. Musela jsem tedy zpětně předefinovat klasifikaci organizací, které se v seznamu vyskytly v uvedených časových obdobích. Je nutné uvést, že tato klasifikace podle předmětu zájmu, je pouze základní klasifikací, která nepostihuje to, pokud se některé organizace věnují širšímu spektru problémů a témat, které by bylo možné zařadit pod více kategorií.

V průběhu přípravy mé práce jsem kontaktovala kancelář Gender Studies, o.p. s.¹² se žádostí o rozhovor na téma jejich seznamu ženských organizací. Poprvé jsem Gender Studies oslovila v listopadu roku 2005, ale rozhovor mi byl odmítnut s tím, že pracovnice, která měla údržbu seznamu na starosti, byla v této pozici jen krátce. Její preferencí bylo zaslání otázek e-mailem, aby mohla spolu s ostatními pracovníci kanceláře vypracovat odpovědi kolektivně. Tuto formu jsem odmítla s tím, že ji budu kontaktovat s časovým odstupem, aby mohla příslušná pracovnice získat potřebnou zkušenost. Znovu jsem se tedy na kancelář Gender Studies obrátila v lednu 2007 se stejným požadavkem. I v tomto případě jsem získala stejnou odpověď – agendu vedení seznamu organizací opět přebrala nová pracovnice. Proto jsem nakonec zvolila e-mailovou komunikaci s připraveným seznamem dotazů (viz příloha č. 4) Kromě vlastního porovnání seznamů organizací tak v této části pracuji i s odpověďmi, které jsem získala z Gender Studies.

Seznam ženských organizací vznikl s cílem informovat o aktivitách, které se zabývají postavením žen ve společnosti, rovnosti příležitostí žen a mužů a také feminismem. Tato databáze navazuje na publikaci Alty a soprány, která vyšla v 90. letech 20. století, kdy začaly vznikat první tzv. ženské organizace. Tato brožura mapovala aktivity zaměřené na rovnost žen a mužů a shromažďovala o nich základní informace. Po roce 2000 byla databáze na popud Gender Studies aktualizována a od té doby probíhá její aktualizace jednou ročně. Online databáze ženských organizací byla vytvořena při vzniku webových stránek www.feminismus.cz na základě dotazníku (viz příloha č. 5) kterým byly obeslány v té době existující ženské organizace.

¹² Gender Studies, o.p.s. je nevládní nezisková organizace, která se zabývá shromažďováním a šířením informací o problematice ženských práv a genderu v České republice i ve světě. Cílem organizace je přispívat k toleranci vůči alternativním životním stylům a vytvářet prostor pro diskusi o postavení a rolích žen a mužů ve společnosti a zprostředkovávat informace o situaci českých žen do zahraničí. (cit. Prohlášení na <http://www.feminismus.cz/prohlaseni.shtml> ze dne 3.1.2007)
Tato organizace vznikla v roce 1991 jako kontaktní středisko sítě ženských organizací. (Sokačová, 2005)

Nové kontakty získává Gender Studies v rámci spolupráce s dalšími organizacemi, které mají podobné poslání nebo podobné cílové skupiny. Další kontakty získávají na akcích organizovaných Gender Studies a informace na webové stránce jsou průběžně aktualizovány.

Definice pojmu „ženská organizace“ je podle zdroje z Gender Studies taková, že „ženská organizace“ je „... *taková, která se zaměřuje na problematiku rovnosti žen a mužů, která poskytuje přímou pomoc ženám či mužům v nouzi, organizace zaměřená na ženy, sloužící k zájmu a ve prospěch žen. Ne vždy však musí jít vyloženě o organizace, které jsou feministické.*“

Určujícím kritériem pro zařazení organizace do databáze je její poslání, resp. zaměření na rovnost žen a mužů. Jsou zde ale uvedeny i takové organizace, které se přímo rovností žen a mužů nezabývají, nabízejí však pomoc všem bez rozlišení pohlaví. Jedná se hlavně o organizace pomáhající obětem násilí.

K vyřazení z databáze dochází v případě zániku organizace nebo na případné požádání ze strany dané organizace. Podle zdroje z Gender Studies však k tomuto případu, žádosti o vyřazení, zatím v historii databáze nedošlo. O případném zániku některé z organizací se v Gender Studies dozví díky jejich vazbám a kontaktům na poli neziskového sektoru, který je podle jejich názoru „slušně propojený“. Spolupráce se státní správou spočívá hlavně v poskytování informací ze strany Gender studies státním institucím.

V rámci dotazů na seznam ženských organizací jsem se dotázala i na to, jestli existuje obdobná databáze mužských organizací a zda o nich mají v Gender Studies informace. Podle zdroje mají znalost o dvou mužských organizacích – Svazu českých mužů a Lize otevřených mužů.

Zdroj z Gender Studies uvádí, že by se seznam „ženských organizací“ měl z hlediska genderu nazývat spíše „organizace zaměřené na rovnost žen a mužů“. Při své analýze jsem ale zjistila, se přímo problematikou rovnosti žen a mužů zabývá jen menší část organizací uvedených v seznamu.

Z analýzy příslušných seznamů (abecední jmenný seznam viz příloha č. 6) lze získat tento přehled (tabulka č. 3, v grafickém zpracování pak graf č. 1 až č. 5).

Tabulka č. 3 Počty ženských organizací podle typologie předmětu zájmu v různých časových obdobích

	Typologie podle předmětu činnosti	1994 ⁴	r. 2002 ¹	23.3.2005 ²	29.1.2007 ³
1.1	prosazování reprodukčních práv a hájení práv žen v oblasti porodnictví	5	5	8	7
1.2	pomoc ženám postižených nádorovým onemocněním	4	5	2	2
1.3	pomoc ženám a dívkám trpících poruchami příjmu potravy	0	0	0	0
2	problematika násilí na ženách a obchodu s ženami	4	8	10	11
3	problematika minoritních skupin žen (sexuální menšiny, ženy z etnických menšin)	3	2	4	6
4	problematika rodiny a prosazování rovných příležitostí osob pečujících o děti	4	5	7	7
5.1	podpora malého a středního podnikání žen a rozvoj manažerských aktivit žen	2	6	7	9
5.2	podpora profesního rozvoje žen v oblasti vědy a výzkumu	2	2	3	3
6	ochrana životního prostředí	2	3	4	4
7	problematika postavení žen ve společnosti a genderové rovnosti	4	4	2	5
7.1	výzkum a zvyšování informovanosti odborné i široké veřejnosti o rovných příležitostech mužů a žen	1	2	6	6
7.2	koordinace ženských aktivit	4	6	9	11
7.3	problematika postavení žen v politice	4	3	3	3
	neklasifikováno (umělecké organizace)	3	5	2	2
	počet organizací celkem:	42	56	67	76

vysvětlivky:

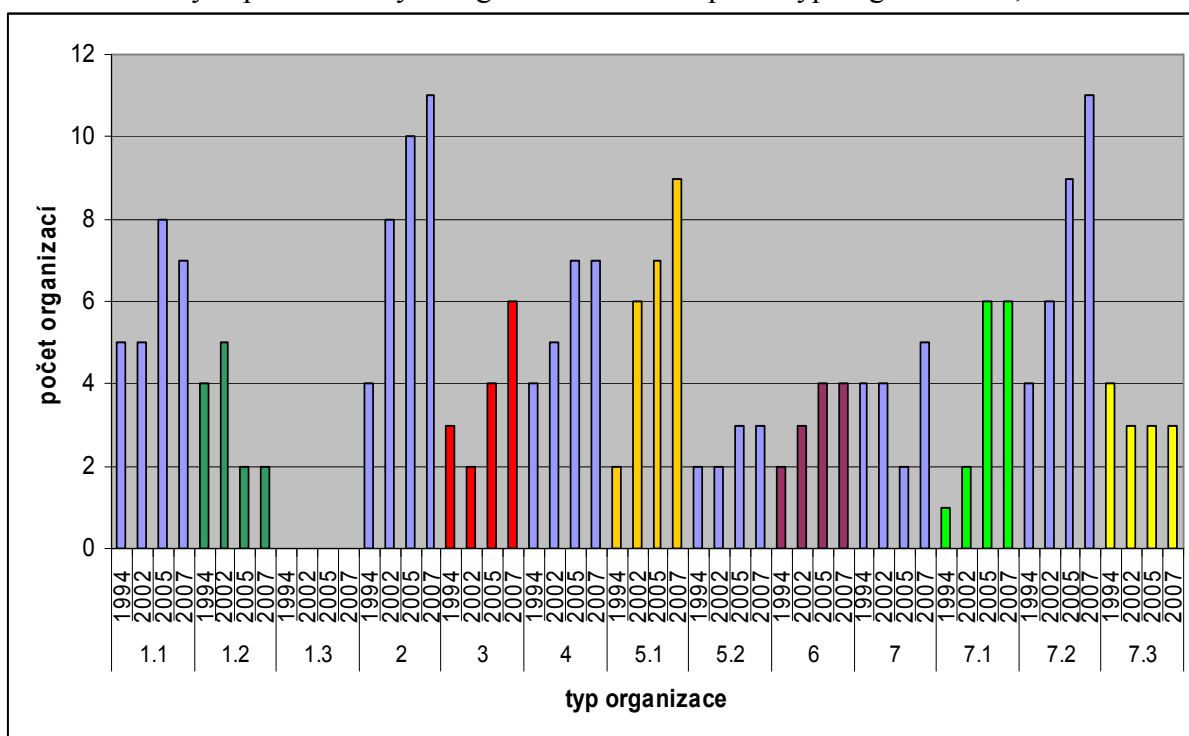
¹seznam použit z práce J. Chaloukové, 2002

²seznam organizací ke dni 23.3. 2005, staženo z www.feminismus.cz/organizace.shtml 23.3.2005

³seznam organizací ke dni 29.1.2007, staženo z www.feminismus.cz/organizace.shtml 29.1.2007

⁴seznam použit z publikace Alty a Soprány I., 1994

Graf č. 1: Analýza počtu ženských organizací – řazeno podle typologie a let, 1994-2007

Vysvětlivky k letopočtům:

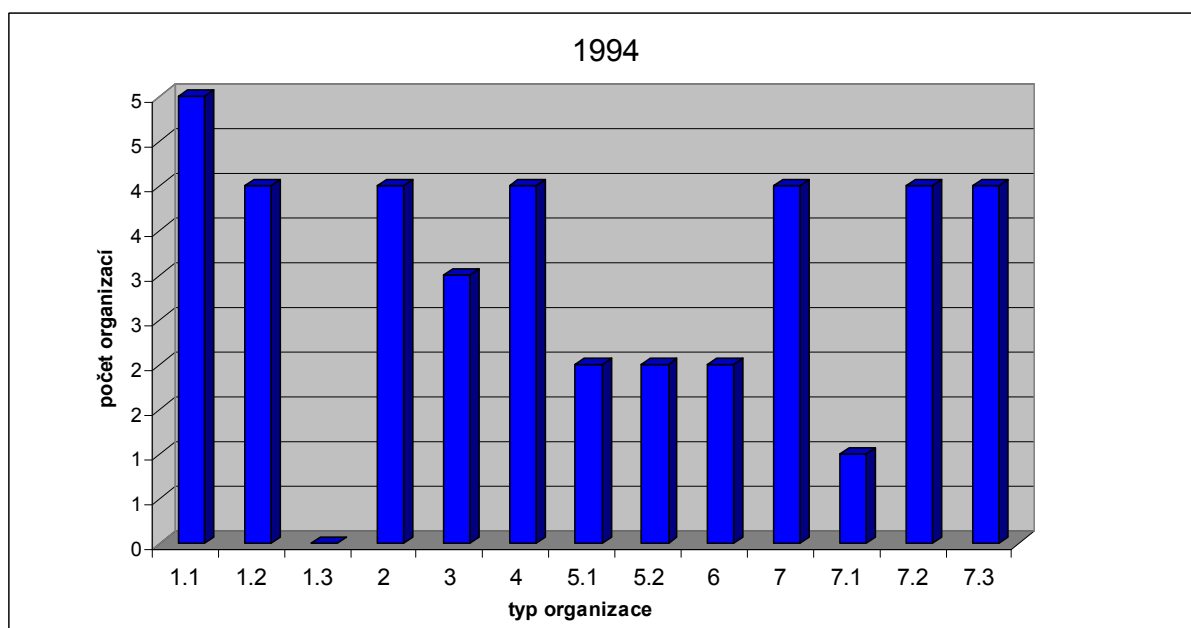
1994 seznam použit z publikace Alty a Soprány I., 1994

2002 seznam použit z práce J. Chaloukové, 2002

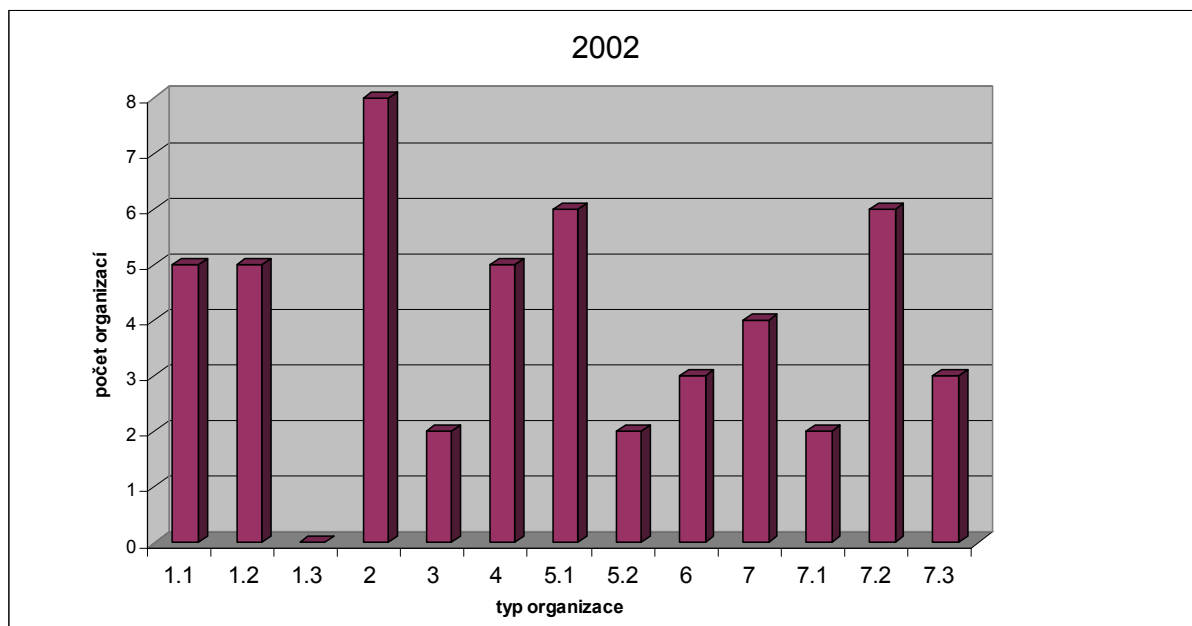
2005 seznam organizací ke dni 23.3. 2005, staženo z www.feminismus.cz/organizace.shtml 23.3.2005

2007 seznam organizací ke dni 29.1.2007, staženo z www.feminismus.cz/organizace.shtml 29.1.2007

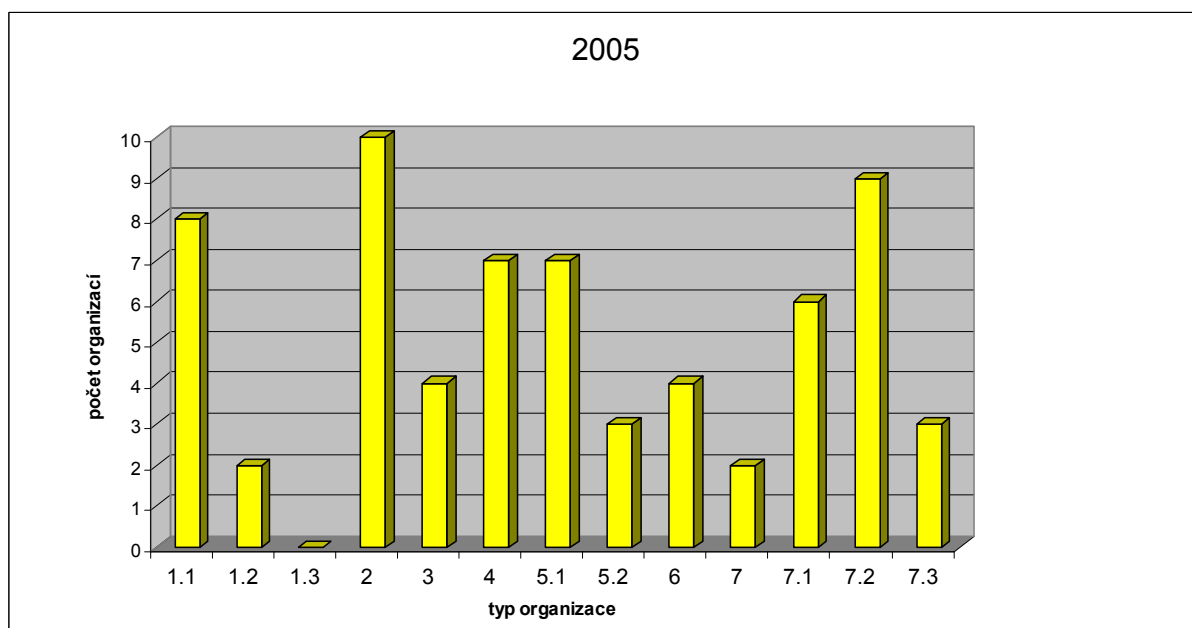
Graf č. 2: Analýza počtu ženských organizací – řazeno podle typologie a podle vývoje v čase – rok 1994

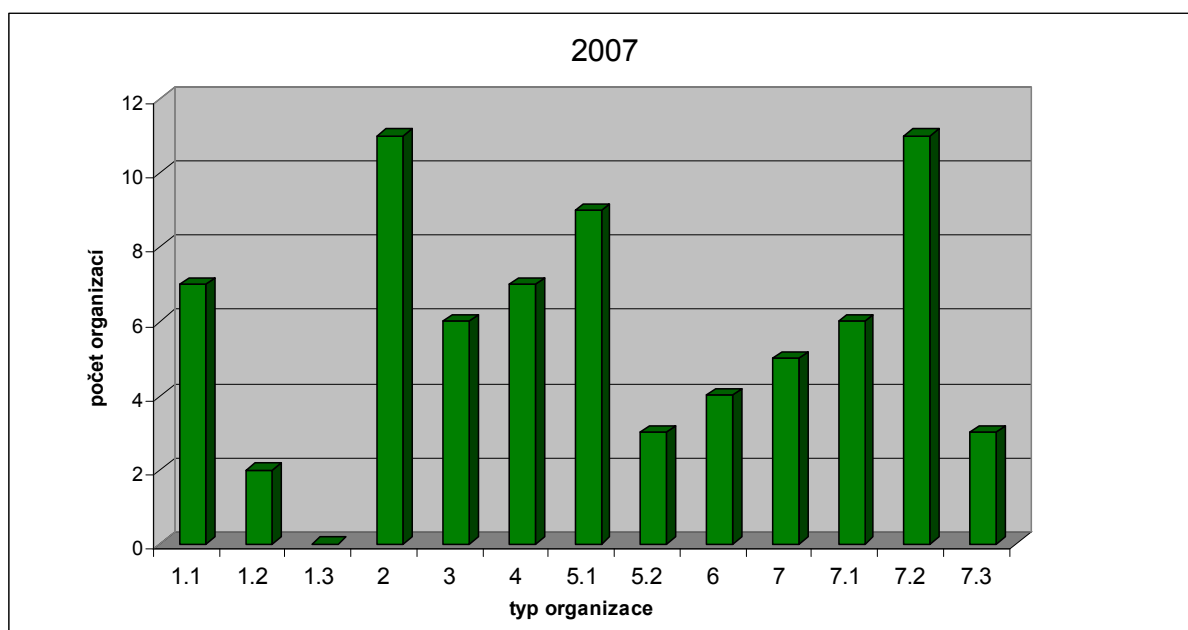
Graf č. 3: Analýza počtu ženských organizací – řazeno podle typologie a podle vývoje v čase – rok 2002

Graf č. 4: Analýza počtu ženských organizací – řazeno podle typologie a podle vývoje v čase – rok 2005

Graf č. 5: Analýza počtu ženských organizací – řazeno podle typologie a podle vývoje v čase – rok 2007

Z výsledku porovnání vychází, že v průběhu sledovaných období můžeme pozorovat daných kategorií organizací následující vývoj:

U většiny typů organizací lze v období let 1994 až 2007 zaznamenat nárůst jejich počtu. Nejvýraznější nárůst zaznamenaly organizace zabývající se problematikou násilí na ženách a obchodu se ženami (kategorie 2). Další výrazný nárůst lze vidět u organizací podporujících malé a střední podnikání žen a rozvoj manažerských aktivit žen (kategorie 5.1), kde je nárůst jejich počtu více než čtyřnásobný. Třetí oblastí, ve které došlo k největšímu nárůstu počtu organizací, je oblast výzkumu a zvyšování informovanosti odborné i široké veřejnosti o rovných příležitostech mužů a žen a také oblast koordinace ženských aktivit, kam můžeme zařadit např. konzultační a kontaktní centra (Chaloupková 2007). Zde nejvíce je, podle mého názoru, patrný vliv rozvoje genderového diskurzu v naší společnosti.

Naopak k nejvýraznějšímu poklesu počtu organizací došlo v oblasti, která se zabývá pomocí ženám postižených nádorovým onemocněním. Obzvláště tento fakt mě překvapil, vzhledem k tomu, že podobných organizací existuje celá řada. Nejsou však uvedeny na tomto seznamu. Možné důvody tohoto stavu však nejsou obsahem mé práce.

U ostatních typů organizací na tomto seznamu je uváděn víceméně stejný počet organizací v průběhu uvedeného období. Je nutné poznamenat, že počet organizací na tomto seznamu nemusí vypovídat o skutečném počtu ženských organizací.

Dále je třeba poznamenat, že z klasifikace byly podle Chaloupkové (Chaloupková 2007) vyloučeny umělecké organizace zaměřené na ženskou problematiku, byť jsou na seznamu Gender Studies uvedeny. Tento přístup jsem zachovala i u nové typologie. Naopak jsou v její klasifikaci uvedeny organizace zabývající se pomocí ženám a dívkám s poruchami výživy, které však v samotném seznamu zcela chybí, nebo nemají tuto problematiku jako svoji hlavní náplň činnosti.

Zhodnotíme-li vývoj celkového počtu (vč. neklasifikovaných), je zřejmý stoupající trend v počtu organizací, které se vědomě hlásí k označení „ženská organizace“. V porovnání stavu seznamu k 27. 1. 2007 se stavem v roce 1994 je počet těchto organizací téměř dvojnásobný. K 27. 1. 2007 byly nejpočetněji zastoupeny organizace zaměřené na koordinaci ženských aktivit (14 % z celkového počtu) a také organizace zaměřené na problematiku násilí na ženách a obchodu se ženami (14 % z celkového počtu). Na třetí pozici jsou s 12 % organizace zaměřené na podporu malého a středního podnikání žen a rozvoj manažerských aktivit žen.

Myslím, že co se týče evidence ženských organizací, bylo by potřebné co nejpřesněji definovat tento pojem a oslovit co nejširší okruh organizací, které by se následně k tomuto označení mohly přihlásit. Myslím, že by to pomohlo k lepšímu a detailnějšímu monitoringu stavu a vývoje ženských organizací. Zejména ve spolupráci se státní správou (evidence neziskových organizací, obchodní rejstřík, apod.) by mohlo být zjišťování takových informací, podle mého názoru, jednodušší a účinnější.

2.6. Případové studie

2.6.1. Občanské sdružení JANTAR

Občanské sdružení JANTAR – sdružení žen po ablaci prsu (dále jen „JANTAR“) vzniklo v roce 1992 na základě impulsu Dr. Šiklové, která Mgr. Koudelkové se založením tehdy ještě svépomocné skupiny aktivně pomáhala. (Koudelková 1992:51) Původně svépomocnou skupinu Mgr. Koudelková založila r. 1992 na základě své vlastní zkušenosti s rakovinou prsu s cílem pomoci podobně postiženým ženám. Zakládajícím aktem byl rozhlasový rozhovor s Mgr. Koudelkovou a její zkušeností s rakovinou, ve kterém prezentovala vznik této svépomocné skupiny. V roce 1999 změnila skupina svůj právní status na občanské sdružení, jakožto dobrovolné a nezávislé sdružení sdružující členy na základě společného zájmu.

V současnosti je hlavní iniciátorkou a vykonavatelkou činnosti JANTARu její zakladatelka Mgr. Marie Koudelková, která sama rakovinou prsu a následnou ablací prošla.

Cílem sdružení je psycho-sociální pomoc ženám po ablaci pro karcinom prsu, a to formou rozhovorů, seminářů, konzultací apod. Hlavní náplní činnosti je *„... vytvořit těm lidem prostor, kde můžou mluvit o svých problémech, kterých je strašně moc, ve všech oblastech života, opravdu, ať se to týká partnerských vztahů, ať se to týká dětí, ať se to týká práce, ať se to týká důchodu, ať se to týká dalšího života, každý oblasti života se to dotkne.“* Neméně důležitým cílem tohoto sdružení je péče a pomoc těm, kteří na diagnózu rakoviny prsu umírají. *„Ale hrozně málo lidí se zabývá těmi 50 %, který umírají. A Jantar to chce postihnout, nebo by rád postihnul.“* V tomto aspektu, v důrazu na péči o umírající s diagnózou rakoviny prsu, se sdružení JANTAR odlišuje od náplně činnosti ŽAPu i MAMMA HELP center.

Pro své členky sdružení pořádá pravidelná setkání, kam mohou ženy přicházet když potřebují psychologickou nebo sociální pomoc. Skupina se schází dvakrát měsíčně v prostorech pražské YMCY¹³, které má v bezplatném pronájmu. JANTAR se stejně jako většina neziskových organizací potýká s nedostatkem finančních prostředků

¹³ YMCA je křesťanské sdružení mladých lidí, YMCA nabízí pestrou paletu aktivit pro kvalitní trávení volného času dětí, mladých lidí a všechny další mladé duchem. Činnost je zaměřena na harmonický rozvoj celé lidské osobnosti- těla, ducha a duše YMCA vychází vstříc potřebám mladých lidí od roku 1844. <http://www.ymca.cz/> (navštíveno 13.3.2007) (pozn. aut.)

Kromě této činnosti se podle stanov sdružení angažuje v pořádání seminářů o problematice a vyrovnání se s problémy žen po ablaci prsu, přičemž tyto semináře jsou určeny pro pacientky z celé České republiky a i pro jiná sdružení a kluby, které se také zabývají touto problematikou. V současnosti se však této činnosti JANTAR příliš nevěnuje, hlavně z časových a finančních důvodů.

Další činností sdružení je seznamování veřejnosti a onkologických pacientek o své činnosti, zejm. formou letáků, plakátů a sdělovacích prostředků.

Členství v JANTARu je dobrovolné, anonymní a velmi neformální, bez pevné hierarchie. Vztahy uvnitř tohoto sdružení jsou založené na osobních kontaktech a osobních vztazích lidí, kteří právě potřebují nebo nabízejí pomoc. **„My jsme takový, jak se asi vememe. Kdybych chtěla říct, že jsme velký, tak jsme velký.... členství není v tom, aby se lidi nějak přihlašovali a platili příspěvky, tak to ani náhodou.** Přesto se dá říci, že aktivity JANTARu zasahují celou republiku. Kromě pražské centrály existují i další poradenská centra, ale velmi volně vedená.

Spolupráce s dalšími subjekty hodnotí Mgr. Koudelková spíše kriticky. Již při založení skupiny byl zájem o spolupráci ze strany lékařů téměř nulový, podle Koudelkové (Koudelková 1995) proto, že lékaři neberou skupinu jako něco, co by mělo nebo mohlo mít vztah k léčení. Ani v současnosti se podle ní postoj lékařů příliš nezměnil. **„Bohužel se moc nezměnil. Byla bych ráda, kdyby se změnil, ale ne. Ti onkologové opravdu zájem nemají. To je o něčem úplně jiným to myšlení doktorů...“**

Dalším problémem pro činnost podobných skupin a sdružení je samotné získávání členů. **„... ani do té poradny ty lidi nechodili, to ale není problém jen Jantaru, to je problém všech těchto sdružení...“** Určitou pomoc by mohlo přinést zapojení dalších institucí a zejména médií. **„Je to opravdu o činnosti, státní i nestátní, nevím, jestli ty sdělovací prostředky by měly pro to víc dělat, ale nevím opravdu co. Bude se to vyvíjet.“**

Co se týče spolupráce s médii, je tato spolupráce podle respondentky pro takovátó sdružení zásadní, přestože některé zkušenosti s médii mohou být i negativní. **„Média jsou strašně důležitý, ty lidi oslovujou.“** Účast v rozhlasových nebo televizních pořadech je důležitá, ale následný zájem diváků nebo posluchačů je spíše nárazový, který po vysílání opadne a během vysílání není možné zodpovědět všechny dotazy.

Ani spolupráce se státní a městskou správou není podle Koudelkové příliš uspokojivá. **„Pak jsem oslovila obecní úřady, ...No ale taky z toho nic moc nevyplývalo. Oni nevědí o čem to je. Z toho to je.“** Případnou angažovanost v politice zástupkyně

JANTARu rezolutně odmítá. „*Ne. Ne, to ani náhodou. To by člověk musel dělat celou politiku a to nechci.*“

Mgr. Koudelková byla zakládající členkou a také předsedkyní Aliance¹⁴, ale krátce po založení z Aliance vystoupila z důvodu rozporů týkajících se omezování činností, kterým se chtěla původně Mgr. Koudelková i nadále věnovat. Zdá se, že hlavním důvodem je to, že v ostatních organizacích se programově nevěnují umírajícím a jejich potřebám, na což se také v JANTARu soustředí a v čem chtěla Mgr. Koudelková i nadále pokračovat. Kromě koalice EVROPA DONNA sdružení JANTAR s dalšími podobnými organizacemi v České republice nespolupracuje.

Z hlediska toho, že tato nemoc postihuje zejména ženy, lze svépomocnou skupinu JANTAR považovat za ženskou organizaci, přičemž definici ženské organizace vidí Mgr. Koudelková jako takovou organizaci, „...*Jako že se týká problémů žen. Ale jako ono to nejde vymezit jednoznačně...*“ Takové chápání pojmu ženská organizace by mohlo odpovídat nejširší definici feminismu (např. viz Richards, nebo Dahlerupová). Co se týče definice feminismu, ten vidí respondentka jako „... *já feminismus vidím jako gender, rovný podmínky jak pro muže, tak pro ženy.*“ Na dotaz přímo na feminismus jako takový, respondentka odpovídá, že ... *to je trochu ve slovíčkách. Řada těch feministických organizací v Americe to tak označují, ale u nás je to o něčem jiném.... Ta Amerika je jiná. Vůbec v pojetí společnosti je jiná..*“, přičemž si nemyslí, že organizace podobného typu jako JANAR, byť ji označuje za ženskou organizaci, by byla součástí feministického hnutí tak, jak toto hnutí chápou v jiných zemích, zejm. v Americe.

Podle respondentky se lidem postiženým tímto onemocněním změní pohled na společnost. Je to skupina lidí, kterou spojují stejné problémy, ať již přímo to, že prošli nemocí a její léčbou nebo chtějí pomoci v prevenci. „ *Je to pro lidi, kteří jsou úplně někde jinde. Mimo tu konzumní společnost kapitalistickou.*“ Z tohoto pohledu by se dalo sdružení JANTAR považovat za součást většího celku, který usiluje o stejný cíl.

Závěr

Z hlediska Dianiho definice sociálního hnutí můžeme u občanského sdružení JANTAR shledat vytváření sítě neformálních vztahů, zejm. mezi členy sdružení, již menší míru propojenosti lze nalézt ve vztahu k ostatním organizacím podobného typu, ale i ve vztahu k dalším institucím ve společnosti. Na druhou stranu toto se sdružení, resp. jeho

¹⁴ (Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu – pozn. aut.)

zakladatelka, podílejí na činnosti organizací, které vystupují v celonárodních nebo i mezinárodních projektech (např. EUROPADONNA, Aliance).

Sebeidentifikace sdružení jako součásti určitého hnutí na základě kolektivního vědomí nebyla potvrzena. Můžeme říct, že část aktivit sdružení je zaměřena na prosazování změn v kulturní oblasti, resp. v přístupu a pohledu na lidi nemocné rakovinou a zejména na péči o umírající.

Toto sdružení splňuje jak Dianiho definici tak i kriteria definice nových sociálních hnutí, které přináší Dalton-Kuechler-Bürklin. Své aktivity toto sdružení prezentuje i mediálně, což je jedním ze znaků nových sociálních hnutí právě podle Daltona-Kuechlera-Bürklina. Zároveň toto sdružení zcela odmítá jakoukoli politickou participaci. Také velmi slabá hierarchizace a formalizace vztahů uvnitř sdružení jsou důkazem o difúzní a fluidní sociální bázi nových sociálních hnutí. (Dalton-Kuechler-Bürklin, 1990 in Znebežánek 1997:39)

2.6.2. Klub ŽAP – ženy s nádorovým onemocněním

Motto Klubu: „...*Ne, nebojte se zimy. Ani chladu.*

Jen mrazu v lidských očích bez hoře.“

Podle Fričova dělení organizací podle data vzniku patří Klub ŽAP do TYPu 3 a plní servisně-participační funkci s důrazem na funkci servisní.

První podoba dnešního Klubu ŽAP, jakožto zájmového sdružení při Lize proti rakovině vznikla v r. 1991. *„My jsme byly jeden z prvních, specializovaných klubů žen po ablaci prsu, říkám tehdy ještě při Lize proti rakovině, takže jsme měly a doposud máme ženy de facto z celé republiky.“* V roce 1993 se Klub ŽAP (dále jen „Klub“) - ženy s nádorovým onemocněním - osamostatnil a vznikl jako samostatný právní subjekt. Podle stanov, které prošly v roce 2002 inovací, jde o občanské sdružení, které je humanitární, dobrovolné a neziskové sdružení žen s nádorovým onemocněním.

Hlavním cílem Klubu je zejména snaha o zlepšení kvality života žen – matek – dárkyň života. A to jak žen, které se léčí nebo jsou již vyléčeny. Klub nabízí široké možnosti volnočasových aktivit pro své členky (např. různé druhy cvičení, rehabilitace, rukodělných prací, výlety, přednášky, semináře, rekondiční pobyty), ale také se soustředí na prevenci a spolupráci s veřejností v rámci osvěty o rakovině prsu. *„No, my jsme vlastně vznikly s tím cílem pomáhat ženám, které jsou po ablaci, pochopitelně. No a samozřejmě to setkávání, to je důležitá forma, protože my se snažíme ty ženy při tom setkávání, zavádět tak, navádět tak, aby se nebavily o nemocech, aby se bavily o všem možném, aby zaměstnaly ruce... aby měly co dělat, aby myslely prostě na úplně něco jiného.“* ... „...to je takovej hlavní, jeden z hlavních cílů a pak tak taky ne úplně opomenutelný je to, že se ty ženy sblíží.“

Dalším cílem této organizace je kromě zdokonalení péče o nemocné s nádorovým onemocněním i zlepšení informovanosti *„Nejsme odborníci. Ale to co jsme zažily a co můžeme říct z vlastní zkušenosti, je mnohdy lepší, než když Vám poradí lékař „dělejte tohleto nebo támhleto“ a nemůžete....“* a navazování spolupráce s podobnými iniciativami jak v České republice, tak i v zahraničí.

Klub se snaží svým členkám pomáhat při řešení nejen zdravotních nebo psychických problémů, ale i problémů osobních. Klub ŽAP by v budoucnu chtěl své aktivity rozšířit i na péči o postižené ženy a také více na psychickou pomoc, která je pro nemocné rakovinou také velmi potřebná.

Činnost klubu spočívá v pomoci ženám překonat náročné období po onkologické léčbě a všestranně přispět k jejich rychlému návratu do plnohodnotného života. Dále se Klub zaměřuje na seznamování těchto žen se zdravým životním stylem, psychohygienou, problematikou zdravotních pomůcek, postupy zdravotních pojišťoven apod. formou vybraných ucelených přednáškových cyklů. Další součástí činnosti Klubu je propagace samovyšetřování prsů nejen mezi svými členkami, ale i pro všechny ženy, které o tuto prevenci projeví zájem. Významnou částí aktivit Klubu jsou rekondiční pobyty, které pro členky připravuje výbor Klubu a které jsou mezi členkami velmi oblíbené, a kterými se od jiných podobných sdružení odlišují.

Členkami Klubu se mohou stát ženy, jak nemocné nádorovým onemocněním, tak i ženy zdravé, pokud souhlasí se stanovami a cíli Klubu. Členství vzniká na základě odsouhlasení písemné žádosti výborem Klubu a zaplacení členského příspěvku. Stanovy Klubu obsahují jak práva, tak i povinnosti členek, definují orgány Klubu, průběh a podobu Plenární schůze Klubu, jakožto nejvyššího orgánu Klubu ŽAP, které se zúčastňují všechny členky.

Výkonným orgánem Klubu je výbor, který může být pěti až sedmi-členný a Stanovy opět obsahují přesný popis pravomocí a úkolů. Tento výbor prakticky připravuje veškeré aktivity pro členky Klubu po organizační, administrativní a přípravné stránce. Na druhou stranu si ale samy členky určitou část programu svých pravidelných setkání připravují samy a poskytují si vzájemně pomoc. Funkce ve výboru jsou voleny a jsou bez nároku na jakoukoli odměnu. Ve Stanovách jsou pokyny i pro hospodaření Klubu, pro práva a povinnosti Revizní komise a pro zánik Klubu.

Počet členek Klubu vzrostl od roku 1993 z 68 zakládajících členek na 165 členek v roce 2004. Průměrný počet členek Klubu se v letech 1994 až 2004 pohyboval kolem 157. (zdroj: výroční zprávy Klubu) **„No a počet, my se pořád pohybujeme kolem dvou set. Pořád. ...Takhle, vznikly jsme když nás bylo třicet. To je pravda, ale od určité doby, já nevím od 94 –95. roku už se to pohybuje kolem dvou set.“** Věkový průměr členek podle Výročních zpráv z r. 2002 byl 65 let, r. 2003 byl 63 let a v roce 2004 byl průměrný věk členek 65,5 roku. Přibližně 70 % členek jsou důchodkyně, z nichž je přibližně 50 % vdov.

V roce 2001 a 2002 měl Klub 33 mimopražských členek, v roce 2003 to bylo 28 členek. **„Muže teda neberem. Muže ne. Muže bereme maximálně na ty rekondice, výlety. Tam můžou mezi nás, ale aby se stali členy, ne. Jsme ženy po ablaci prsu, ženy s nádorovým onemocněním, takže muži u nás nejsou.“**

Momentálně se členská základna Klubu nerozšiřuje, ani o to Klub sám, dle slov respondentky, příliš aktivně neusiluje. Nicméně pokud má někdo zájem do Klubu vstoupit, neodmítnou ho.

Informační a publikační činnost se týká vydávání informačních letáků a brožur jednak o činnosti a aktivitách Klubu, jednak o informacích o nemoci, samovyšetřování, terapii, cvičení, zdravotních, kosmetických a dalších pomůcek a přípravků. **„My se snažíme těm ženskéjm dát maximum informací. Na každý schůzce máme někoho, kdo nám má co říct.“** Dále Klub vydává vlastní informační zpravodaj s informacemi ke konkrétním projektům a účasti členek na nich (rekondiční pobyty, cvičení, kulturní akce, zprávy z akcí, příspěvky členek, ale i články a informace z odborných časopisů apod.) Klub má také k dispozici vlastní knihovnu s publikacemi k tématu nádorových onemocnění. Klub dále poskytuje nebo zajišťuje i konkrétní pomoc při zdravotních problémech, buď v domluvených ambulancích spolupracujících lékařů, nebo přímo zakoupením přístrojů a spoluprací s určitými lékaři, kteří s přístroji pracují.

Pro prevenci a výuku samovyšetřování prsů jako první organizace v ČR začaly v Klubu ŽAP používat model PHANTOM¹⁵. Sama jsem si mohla na tomto modelu samovyšetření prsu, resp. hledání nádorových ložisek vyzkoušet a jsem plně přesvědčena o potřebnosti takového přímého nácviku, protože samotné brožurky nebo letáčky nemohou správnou techniku vyšetření naučit.

Kromě aktivit spojených s cíly Klubu se ale také v Klubu soustředí na osobní problémy a životní situace svých členek. Vzájemná pomoc a podpora, sdílení problémů a jejich řešení je tak také součástí činnosti Klubu (např. společné oslavy jubileí, vánoční večírky apod.) Pravidelné schůzky Klubu se konají jedenkrát měsíčně.

Klub ŽAP vydává pravidelně od roku 1996 výroční zprávy, které ve strukturované podobě rekapitulují činnost Klubu za uplynulý rok. Mezi pravidelné rubriky výročních zpráv, kromě úvodního slova předsedkyně Klubu – paní Dany Hybšové, patří: charakteristika a orgány Klubu ŽAP, zpráva o publikační činnosti, zpráva o projektech a

¹⁵ Model ženského poprsí ze silikonu, na kterém lze vyzkoušet nácvik samovyšetřování prsu –(pozn.aut.)

grantech, aktivitách, získávání finančních prostředků, přehled hospodaření, seznam sponzorů a dárců a představení projektů na následující rok.

Členky Klubu také od r. 1994 vedou kroniku Klubu ŽAP, ve které jsou uváděny informace z jednotlivých akcí, příspěvky členek a účastnic, ale i výstřižky novinových článků a korespondence s významnými lidmi politického i společenského života v České republice.

Od června 2001 má svůj Klub také své webové stránky, na kterých poskytuje veškeré informace o své činnosti a souvisejících tématech. Tyto stránky prošly v roce 2006 modernizací designu a jsou nyní, podle mého názoru, atraktivnější a uživatelsky příjemnější.

Kromě konkrétní pomoci a osvětové činnosti svého Klubu se členky Klubu ŽAP účastní i aktivit jiných českých organizací věnujících se problematice rakoviny (př. SDOO¹⁶, LPR¹⁷, Alen¹⁸, EUROPA DONNA¹⁹, Aliance²⁰) Navázaly spolupráci a kontakty i s podobnými organizacemi v zahraničí: např. Frauenselbsthilfe nach Krebs a Liga proti rakovině ve Frankfurtu nad Mohanem, klub Venuše v Bratislavě.

Zejména spolupráce s německou organizací v začátcích Klubu byla zásadní v tom, že měl Klub kde čerpat radu a konkrétní informace k činnosti. **„A ty materiály, které jsme doposud vydávaly, tak ty jsou z velké části jsou vlastně přebrány z toho Frankfurtu.“** Tyto německé materiály a zkušenosti také posloužily ke vzniku další organizace – sdružení MAMMA HELP. **„No Mammahelpky jsme založily vlastně my. Pan doktor Pecha na Vinohradech od nás bral ty naše materiály, které byly vlastně přeložené z toho Frankfurtu.“** I v současnosti jsou tyto dvě organizace v kontaktu.

Další spolupráce Klubu se týká již konkrétních projektů, jako např. účast na Květinovém dni²¹, běhu Terryho Foxe²², Pochodu s Avonem proti rakovině²³, Road show

¹⁶ SDOO - Sdružení dobrovolných onkologických organizací

¹⁷ LPR – Liga proti rakovině

¹⁸ Alen – je neziskové občanské sdružení žen postižených rakovinou prsu. Klub si dává za hlavní svůj cíl pomáhat všem ženám po ablaci prsu

¹⁹ EUROPA DONNA je název projektu, který vznikl jako podpisová akce obracející se na veřejné činitele, vlády a parlamenty na podporu desatera, jehož plnění by umožnilo snížit výskyt rakoviny prsu u žen (Zpráva o činnosti Klubu ŽAP za období leden 1994-leden 1995:3)

²⁰ Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu

²¹ Květinový den – veřejná sbírka organizovaná Ligou proti rakovině Praha od r. 1997

(<http://www.denprotirakovine.cz/kvetinovyden.html>)

²² Běh Terryho Foxe je humanitární akcí, v jejímž rámci se koná sbírka finančních prostředků určená na výzkum léčby rakoviny (pozn. aut.)

²³ více viz http://www.zdravaprsa.cz/index.php?www=sp_detail&id=57&navigation_id=32 (pozn. aut.)

Avonu „Ženy ženám“²⁴, na projektu „Dokážeš to taky“²⁵, ale i účasti na odborných zdravotnických akcích, např. Handicap 2005, Pragomedica, seminářích Koalice pro zdraví, Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu apod. Klub udržuje také kontakty s podobně zaměřenými organizacemi, jako např. Brněnský klub Diana.

Kromě výše uvedené spolupráce se Klub ŽAP snaží navazovat spolupráci přímo s nemocnicemi a lékaři, aby tak pomáhali zvýšit povědomí o rakovině prsu a nabídli také služby a pomoc čerstvě diagnostikovaným ženám

Co se týče financování Klubu ŽAP, čerpá tento klub finanční prostředky z několika zdrojů, a to z: členských příspěvků, dotací Hl. m. Prahy, grantů Ministerstva zdravotnictví, NROS – Nadace rozvoje občanské společnosti, výnosů Květinového dne, darů a finančních příspěvků soukromých firem, darů a finančních příspěvků jednotlivců a účelových sponzorských darů. Od roku 1995 se rozpočet, se kterým Klub nakládá, zvětšil téměř čtyřnásobně – z cca 124 000,- v r. 1995 na cca 495 000,- v roce 2005. Přestože se členky a představitelky Klubu snaží oslovovat potencionální sponzory, úspěšnost jejich žádostí spíše klesá než naopak. (Výroční zpráva r. 2005:6) „...*, my jsme nezisková organizace, my nesmíme mít žádnou výdělečnou činnost. Takže my jsme se nikdy do žádné činnosti něco vyrábět nepustily. Je to jenom na bázi dobrovolných darů a hledání sponzorů.*“

Samotné členské příspěvky tvoří jen malou část celkových příjmů Klubu (5 % v r. 2004; 5,6 % v r. 2005). Největší část příjmů v roce 2005 tvořila dotace Hl.m. Prahy (27 %), sponzorské dary účelové (22 %), spoluúcast členek, tj. doplatky na aktivity (21 %), další příjmy tvořily: výnos z Květinového dne (12 %) a sponzorské dary ostatní (11 %). Celkové hospodaření Klubu za rok 2005 bylo + 85 253,- při celkových výdajích 409 864,-.

Kromě financování je jedním z problémů, se kterými se musí Klub ŽAP, resp. jeho výkonný výbor, potýkat je stále rostoucí administrativní náročnost vedení agendy neziskové organizace.

S nárůstem spektra aktivit, které Klub svým členkám poskytuje a kterých se účastní, samozřejmě vzrostla i organizační a časová náročnost na jejich přípravu.

Jedním z problémů, se kterými se mohou potýkat všechny neziskové organizace, a o kterém mluví Frič (Frič 1998) je také problém nalézání nových pracovníků, kteří by převzali organizační a administrativní chod organizace. Jistým problémem při tom může být i věk, ale také určitá nezkušenost v dané problematice. „*Kdyby nás nahradil někdo mladší,*

²⁴ více viz http://www.zdravaprsa.cz/index.php?www=sp_detail&id=31 (pozn. aut.)

²⁵ více viz <http://www.mammahelp.cz/dokazes-to-taky.php> (pozn. aut.)

ráda mu všechno předám, povím, a budu jenom pomáhat, ale aby byl už někdo mladší, kdo by dokázal...Víte já bej o 10 let mladší a vědět to, co vím dneska, tak je to úplně o něčem jiným... Ale dneska už ty síly nemám, opravdu nejsou.

I přes tyto překážky však paní Hybšová považuje činnost Klubu za úspěšnou v tom, jak se daří naplňovat jeho cíle. „...*Úspěch je v tom, že ty ženský, který přicházejí k nám fyzicky a psychicky na dně, takzvaně, tak po několika týdnech jsou naprosto normální. Ty se tak zotaví v tom našem kolektivu, že tam je to až někdy, se tomu sama ta žena diví. Čili ony hlavně oceňují to, že si můžou promluvit jako rovná s rovnou. Všecky máme stejný problémy, no a navíc vždycky se tam setká s některou, která má už několik let za sebou, čili má jí co říct.*“

Mezi aktivity Klubu patří i komunikace s médii o své vlastní existenci a činnosti, čímž se mohou informace o Klubu dostat k širší veřejnosti a k těm, kteří pomoc potřebují. Jak v kronice, tak ve výročních zprávách jsou uvedeny konkrétní pořady, jak rozhlasové, tak televizní spolupráce, ale i články, ve kterých se Klub ŽAP a jeho představitelky prezentovaly. Hodnocení této spolupráce je podle paní Hybšové kladné i záporné. Kladná je tato spolupráce určitě v tom, že umožňuje oslovit velké množství lidí „... *Určitě to k užítku bylo. To jako po tom vysílání v televizi, já si nevzpomenu jak se to jmenovalo, tak to se nám hlásilo spoustu žen, spoustu žen se nám přihlásilo,.. Nebo se ptalo hodně žen na různé věci... Takže ono ještě je pořád co těm ženskejm říkat.*“ Negativní stránkou zájmu médií je podle respondentky časová náročnost přípravy příspěvků a v některých případech i nerespektivní přístup ze strany novinářů. „... *co se týče veřejných médií, už to neděláme. Ty už jsme se rozhodly skutečně vynechávat.*“

I proto se snaží členky Klubu najít jiné formy spolupráce a informovanosti o své činnosti nebo přímo nabízejí své služby konkrétním subjektům. Tím, co předsedkyně Klubu zcela odmítá je spolupráce nebo aktivní účast na politické úrovni. *To jsme udělaly jednou jedinkrát, těžce jsme se zklamaly a od té doby už jsme řekly, že přes politiky nikdy.*“

Co se týče vnímání organizace jako organizace ženské, respondentka uvádí, že členkami mohou být sice pouze ženy, ale účasti mužů, ať již na setkáních nebo na rekondičních pobytech, se nijak nebrání „... *To my nejsme nějak vyhraněné, abychom se chránily, to já jsem ráda, když sem mužskej přijde a zajímá se, některej.*“ Ohledně zařazení Klubu ŽAP na seznam ženských organizací na www.feminismus.cz lze říci, že Klub ŽAP je zde zařazen z jiných důvodů, než je identifikace s ženskou organizací ve smyslu definice ženského hnutí. „...*když oni to poslali tenkrát, ten dotazník, tak tam to*

bylo úplně jinak formulovaný. Tam to nebylo tak, jestli se chceme dostat do seznamu čistě ženské organizace. Ty otázky byly podobně formulované jako teď kladete vy mě, jakou máme činnost, kde sháníme peníze a tak dále, že jo. A taková ta, co mě donutilo k tomu, že jsem jim ten dotazník vyplnila, tak tam byla tehdy taková douška, že se budou snažit v těch financích, ve shánění těch financí nám nějak pomoci. Proto jsem jim ten dotazník tenkrát vyplnila. A už to tam zůstalo, no.“ Pojem „ženská organizace“ respondentka necítila ani nepopsala ve smyslu zařazení takové organizace pod ženské, resp. feministické, hnutí.

Při rozhovoru jsem se také zeptala, jestli paní Hybšová nemá povědomí o mužských organizacích tohoto typu, resp. organizaci, která by sdružovala muže postižené rakovinou prsu, příp. jiným druhem rakoviny. Respondentka uvedla, že určitě jsou případy, kdy se rakovina prsu objevila i u mužů, ale o případné existenci nějaké jejich organizace neví. Zmínila však organizace sdružující stomiky, tj. lidi, kteří prodělali rakovinu tlustého střeva a následkem této nemoci jim byl vytvořen umělý střevní vývod.

Závěr

Na otázku zda je Klub ŽAP součástí nějakého sociálního hnutí, můžeme zodpovědět kladně na základě toho, že Klub, spolu s dalšími podobně zaměřenými organizacemi usiluje o změny v oblasti péče o zdraví, snaží se o změny v sociální a kulturní oblasti života ve společnosti. Nicméně sebeidentifikace Klubu jako ženské organizace ve smyslu feminismu nebyla potvrzena a nelze tedy hovořit o vědomé příslušnosti této organizace k feministickému hnutí.

Na druhou stranu tím, o čem v Klubu ŽAP usilují, jaké k tomu volí prostředky a jakou mají strukturu, vykazuje tato organizace znaky sociálního hnutí podle vybraných teorií Dianiho a Dalton-Kuechler-Bürklina stejně jako sdružení JANTAR. Klub je zapojen do sítě aktivit jak se stejně zaměřenými organizacemi, tak spolupracují i se soukromým i státním sektorem na plnění svých cílů. Stejně jako sdružení JANTAR spolupracuje i Klub ŽAP s médii a zapojuje se do aktivit, které prvotně připravují i jiné subjekty z kategorie soukromých nebo firemních účastníků. I pro Klub ŽAP je typické, že jeho představitelka, předsedkyně Klubu, zcela odmítá spolupráci nebo i kontakty s představiteli oficiální politické scény, zejm. na nejvyšší úrovni. Přesto však vstupuje Klub do jednání a součinnosti se zastupitelskými institucemi na lokální úrovni, přičemž tuto spolupráci hodnotí v některých případech jako vstřícnou.

2.6.3. MAMMA HELP sdružení patientek s nádorovým onemocněním prsu, o.s.

Podle Fričova dělení organizací podle data vzniku patří síť center MAMMA HELP, stejně jako předchozí dvě organizace, do TYPu 3 a plní servisně-participační funkci. Podle mého názoru je v činnosti center servisní a participační funkce vyvážená, přičemž z vybraných organizací plní centra MAMMA HELP participační funkci v největší míře.

První centrum sítě center MAMMA HELP vzniklo v roce 1999 v Praze z iniciativy MUDr. Pechy a několika jeho patientek „...*a on (Dr. Pecha – pozn. aut.) si uvědomil i sám, že vlastně jsme takový víc semknutý a víc vtažený do děje a že jsme tím pádem pro něj i lepší pacientky, že jsme si toho mnohem víc řekly a podpořily jedna druhou...*“ Od té doby vzniklo postupně dalších 5 center, a to v následujících obdobích:

Tabulka č. 4 – Doba otevření jednotlivých center sítě MAMMA HELP

Centrum	Doba otevření
MH Praha	březen 2000
MH Brno	květen 2004
MH Hradec Králové	2005
MH Přerov	2005
MH Zlín	leden 2007
MH Plzeň	únor 2007

zdroj: výroční zprávy 2000-2005

Z hlediska vývoje členské základny má počet členek a členů stále stoupající tendenci od 77 členů a členek v roce založení až po 478 členů a členek na konci roku 2006. Tímto počtem členů se síť center MAMMA HELP přibližuje hranici 500 členů, podle které bychom na základě Fričovy klasifikace (Frič 1998) mohli tuto organizaci považovat za velkou organizaci. Členem sdružení se může stát osoba, tedy žena i muž, která má zájem se aktivně podílet na společných cílech sdružení. Členové platí jednorázový registrační poplatek 250 Kč a dobrovolný členský příspěvek ve výši minimálně 200 Kč za rok.

Síť center má celorepublikovou působnost a např. v roce 2006 byli členové centra ze 159 měst a vesnic na území České republiky. Jednotlivá centra jsou řízena koordinátorkami, které podléhají ředitelce sítě center, kterou je v současné době zakládající členka pražského centra Mgr. Jana Drexlerová. Průměrný věk členek v roce 2006 byl 57,5 let, přičemž nejstarší členka měla 86 let, nejmladší 24 let. Síť center je rozšiřována podle potřeb a možností sdružení.

Tabulka č. 5 - Vývoj členské základny sítě center MAMMA HELP (součet za všechna centra:

rok	počet členů ke konci roku	meziroční nárůst (absol. počet)	počet měst odkud jsou členky
1999	77	NA	NA
2000	143	66	29
2001	221	78	46
2002	296	75	69
2003	347	51	73
2004	416	69	NA
2005	457	41	NA
2006	478	21	159

zdroj: výroční zprávy 2000-2005, statistika MAMMA HELP center za r. 2006

Podle stanov má sdružení hned několik cílů, a to:

- zlepšit kvalitu života onkologicky nemocných žen
- prosadit zlepšení následné péče o onkologicky nemocné
- přispět ke zlepšení informovanosti veřejnosti o výskytu, prevenci a možnostech léčby rakoviny prsu

Prioritou center se od jejich založení stala všestranná široká praktická péče o potřeby zejména nových pacientek krátce po sdělení diagnózy. „... *Na prvním místě je starost o už onkologicky nemocný, na druhém místě, trošku možná v pozadí, je nějaká prevence, starost o zdravou populaci.*“

Jelikož onemocnění rakovinou prsu má dopad jak na pacientku, tak na její blízké a ovlivňuje tak i partnerské vztahy. MAMMA HELP centrum se zaměřuje i na pomoc právě lidem v okolí pacientky. A tedy i na muže – manžele, přítele, milence, jimž také nabízí pomoc. Mezi klienty centra byl ale i muž s onemocněním rakoviny prsu. Na druhou stranu je ale někdy žádoucí, že se mohou setkat pouze ženy a věnovat se samy sobě. „... *Protože jsou chvíle, kdy nám dělá dobře, že jsme spolu jako ženský. A pochopila jsem co to je ta ženská sounáležitost v té těžké chvíli. To opravdu jsem pochopila až díky té nemoci.*“

V síti center mohou klientky nalézt pomoc v podobě poradenství a podpůrné laické psychoterapeutické péče poskytované členkami sdružení. Laické terapeutky, zaměstnankyně sítě center, jsou přednostně vybírány z řad členek sdružení, pokud mají pro tuto činnost předpoklady a neuplatní se vzhledem k věku nebo zdravotnímu stavu na trhu práce. Tyto operátorky, bývalé pacientky zde využijí svoji zkušenost, přičemž tuto práci vykonávají za úplat. Tyto služby jsou určeny nejen samotným členkám, ale i veřejnosti a

jsou poskytovány bezplatně. Kvalita těchto služeb ve všech centrech je zaručena „Standardy poskytovaných služeb“ a všechna centra také pracují pod odbornou garancí lékařů a spolupracují s odbornou veřejností.

V níže uvedené tabulce je přehled počtu kontaktů, které se obrátily na některé z center MAMMA HELP od doby založení prvního z nich.

Tabulka 6: Počet kontaktů směrem k MAMMA HELP centrům (součet za všechna centra)

rok	počet návštěv
2000	1000
2001	1711
2002	1571
2003	1806
2004	1363
2005	2787
2006	4180

zdroj: výroční zprávy 2000-2005, Statistika MAMMA HELP center za rok 2006

Dále jsou cíle sdružení naplňovány zejména organizováním aktivizačních programů, akcí a projektů pro členky sdružení, spoluprací s odbornou veřejností a lobyngem v zájmu onkologicky nemocných, organizováním vzdělávacích akcí a medializačních kampaní zaměřených na prevenci rakoviny prsu určených pro zdravou ženskou populaci. I přes všechny tyto aktivity se ale zdá, že jen velmi málo lidí se o tuto problematiku opravdu zajímá a aktivně vyhledává pomoc. „... *A překvapuje mě to, že přesto, že si to tak moc lidí přečte, tak strašně málo jich ty možnosti využívá. A překvapila mě strašně ještě jedna věc, že doktoři, kteří by je o tom měli přesvědčit a posílat je tam, tak to pořád ještě nedělají.*“ Služeb centra mohou využívat ale i blízcí pacientek. Centrum nabízí pomoc při řešení praktických problémech spojených se změnou životní situace v důsledku vážného a dlouhodobého onemocnění.

Filozofií center MAMMA HELP při dosahování svých cílů je poskytovat své služby pokud možno kdykoli, kdy se na ně někdo s žádostí o pomoc obrátí. Nebylo úmyslem vytvořit uzavřený spolek nebo sdružení, ale naopak být co nejvíce otevřený a přístupný všem, kteří pomoc sdružení potřebují, a to víceméně neomezeně. To je rozdílné od jiných organizací tohoto typu, které mají pravidelné termíny, kdy se členky scházejí, a to třeba v intervalu 1x týdně, 1x za dva týdny (př. sdružení JANTAR) nebo i v delších časových intervalech (př. Klub ŽAP 1x za měsíc) a v mezidobí se členky nescházejí nebo se účastní

konkrétních aktivit (cvičení, plavání, kulturní akce, přednášky, akce s preventivní tematikou apod.). Na schůzkách větších skupin těch, které potřebují pomoc pak není podle respondentky mnohdy čas věnovat se individuálním problémům a situaci konkrétních klientek. **„...ale ten člověk má právo na určitý soukromí a na to aby, měl pocit, že teď jsme tady pro něj. A to si myslím, že je to cenný.“**

Nejvyšším orgánem sdružení je valná hromada a výkonným orgánem je výkonný výbor sdružení. Skutečným výkonem konkrétních činností se však zabývají koordinátory jednotlivých center a laické terapeutky. Kontrolním orgánem sdružení je dozorčí rada volená valnou hromadou na dobu 3 let. V dubnu 2007 byla svolána valná hromada z důvodu změn ve stanovách. Tyto změny jsem v době psaní práce neměla k dispozici a nejsou tedy ve výše uvedeném popisu zahrnuty.

S tím jak narůstal počet klientek a rozrůstala se síť center došlo v průběhu času k určité profesionalizaci vedení center i poskytovaných služeb. S rozšířením center narostlo i administrativní zatížení směrem ke státním orgánům (vedení účetnictví apod.) Samotné aktivity centra jsou rozděleny do dvou oblastí. Individuální péče pro širokou veřejnost je většinou poskytována v centrech v dopoledních hodinách a v odpolední době jsou pro klientky připraveny společné aktivity (cvičení, arte terapie, diskusní setkání, přednášky a semináře na různá témata, různé druhy terapie, společenská setkání, apod.). Aktivity center probíhají buď každý den v týdnu (Praha), většinu týdne (pondělí až čtvrtek Brno, Hradec Králové) nebo 2 až 3 dny v týdnu (Plzeň, Zlín, Přerov).

K propagaci center a informovanosti o jejich službách využívají MAMMA HELP centra aktivně a ve velké míře spolupráci s médii. Určité ulehčení v komunikaci a práci s médii přineslo to, že Mgr. Drexlerová je původním povoláním novinářka a měla tak praxi i potřebné kontakty, které mohla při propagaci centra využít. **„...Naučila jsem se ve své profesi, že je důležitý nejen někam zavolat a říct my jsme tady takový spolek...Ale že je potřeba udělat nějakou zajímavou akci, oni přijdou na tu akci a oni o nás napíšou.“** Tato spolupráce má však podle ní i negativní stránku **„...všichni chtějí příběh, i když to není bulvár, všichni chtějí osobní příběh, je to na tom postavený a někdy je to až teda, z mého pohledu, docela velké hyenismus...“** Nicméně pro mediální zviditelnění a získávání případných nových kontaktů nebo spolupracovníků, firem apod. je toto nezbytné. Díky svým aktivitám již však MAMMA HELP centra nemusí o mediální pozornost usilovat, většinou se již média sama na ně obracejí s žádostí o informace ke konkrétním projektům. Centra MAMMA HELP spolupracují nejen s novinami a časopisy na celostátní i regionální

úrovni, ale také s Českým rozhlasem a televizními stanicemi (TV Prima, ČT 1). Kromě mediální prezentace se sdružení prezentuje také na odborných lékařských nebo zdravotnických akcích (př. výstava PRAGOMEDICA, MEFA, REHAPROTEX).

Podle Mgr. Drexlerové je spolupráce s médii a PR prezentace organizací jako je MAMMA HELP důležitá, což prosazovala i v práci v rámci Aliance. „... **ty ženský z těch jinejch organizací, kterejm jsme pomohly, aby se to naučily, tak dneska je o těch organizacích všude víc slyšet. Oni to sami cejtěj, že jim to pomohlo.**“ Na druhou stranu ale podle respondentky může mít přílišná aktivita médií také negativní stránku v tom, že se veřejnost těmito tématy přesytí a začne podobné informační kampaně vnímat negativně. „... **Což se mimochodem v Americe stalo už před několika lety a pak najednou se ty noviny zavřely, ...protože se to veřejný mínění stavělo proti tomu, už to bylo kontraproduktivní strašně. A dneska ty spolky mají problém se dostat do novin zpátky. Protože to se přesytilo.**“

Kromě vlastních projektů a akcí (př. projekt Růžová výšivka²⁶, rekondiční pobyty, víkendové pobyty, projekt PSYCHO HELP²⁷) se centra MAMMA HELP účastní i projektů společných s podobnými organizacemi (Liga proti rakovině Praha – projekt Květinový den, Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu, o.p.s. – projekt Dokážeš to taky!, Centrum Portus – projekt FYZIO MAMMA²⁸, a další) nebo společnostmi (spolupráce s firmou AVON – telefonní linka proti rakovině prsu, AVON pochod proti rakovině, AVON – projekt Ženy ženám, a další)

Sdružení hned v počátku své existence navázalo spolupráci s dalšími patientskými organizacemi v ČR, i řadou odborných zařízení a zdravotnických pracovišť. Sdružení je také zakládajícím členem Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu. Dále je sdružení kolektivním členem Ligy proti rakovině Praha, je členem organizace AISO²⁹. MAMMA HELP centra také spolupracují s dalšími podobnými organizacemi, kterým předávají své zkušenosti a pomáhají jim. I přesto, že nabízela v centru MAMMA HELP svoji pomoc ostatním organizacím, setkala se Mgr. Drexlerová i s negativními reakcemi ze strany členek těchto organizací „...**Původně se to nechtěly učit. Jenom seděly a vzdychaly, no jo ta Drexlerová v Praze, ta si to sežene, ty peníze.... Neviděli, co proto musíme**

²⁶ Růžová výšivka – projekt prodeje výšivek na benefičních dnech MAMMA HELP center pro získání finančních prostředků

²⁷ PSYCHO HELP - projekt na průběžné proškolení nových laických dobrovolných terapeutek a zajištění odborné supervize

²⁸ FYZIO MAMMA – cyklus odborných seminářů pro fyzioterapeuty

²⁹ AISO – Asociace informačních systémů pro osoby se specifickými potřebami

všechno udělat. A báli se, že se to nenaučej oni sami.“ Určitý vliv na vztahy těchto organizací hrály i osobní vztahy mezi jejich představitelkami a členkami, které prošly určitým vývojem, o kterém také Mgr. Drexlerová hovořila. *„Tady bylo určitá řevnivost mezi těma organizacemi vždycky. ... ty měly spolu dobrý i špatný zkušenosti navzájem, leccos se stalo v tý jejich historii, někdy byl takový pokus o nějaký kamarádění a zase to špatně skončilo.“ Tohleto se výrazně změnilo. Hrozně moc během těch 3 let, opravdu jo.*“ Ze zahraničních organizací podobného zaměření navázalo MAMMA HELP centrum v roce 2001 spolupráci s polskými Amazonkami z města Bialej Podlasky.

Co se týče financování činnosti MAMMA HELP center – jejich činnost podporuje granty Ministerstvo zdravotnictví, Magistrát Hl.m. Prahy, zastupitelstvo městské části Praha 3, ale např. i Nadace Olgy Havlové nebo Nadace VIZE 97 Dagmar a Václava Havlových. *„My máme asi 40 % možná už 50 % ze státních zdrojů, z dotací státních, z ministerstva zdravotnictví, práce sociálních věcí, granty z magistrátů. Jak třeba velký Prahy, tak Prahy 3...“* Sdružení je podporováno jak finančními, tak věcnými dary nebo službami zdarma ze strany soukromých osob i firem. Centra se však také sama aktivně podílejí na získávání finančních prostředků a sponzorských příspěvků (př. putovní výstava MAMMA ART, projekt Růžová výšivka) díky změnám ve stanovách, ve kterých si povolili ziskové aktivity (např. pronájem a prodej reklamních ploch, prodej vlastních výrobků). Jako jediná z vybraných organizací je MAMMA HELP sdružení organizací, která má ve své činnosti i činnost výdělečnou, ze které financuje své potřeby. Případný další zdroj financování z fondů Evropské unie momentálně centra využít nehodlají, nechávají si tuto možnost až na případ, pokud by nedostala dotace ze zdrojů v rámci České republiky. Důvodem pro nevyužívání těchto finančních zdrojů je i přílišná náročnost administrativy spojená s touto agendou.

Z hlediska rozpočtu se od založení sdružení, kdy roční rozpočet dosahoval částky přibližně 620 000 Kč, tento rozpočet v roce 2005 téměř pětinasobně zvětšil na 3 000 000 Kč, se kterými síť center v tomto roce hospodařila.

Případnou spolupráci či účast na politické činnosti nebo vstupu do politiky Mgr. Drexlerová zcela odmítá. Stejný postoj měly i respondentky z ostatních dvou vybraných organizací. *„... říkala jsem si, že v tý naší práci, do tý naší dobrovolnický, pomáhající práce, ta politika nepatří ...“*

Mezi problémy, se kterým se centra MAMMA HELP potýká, patří i financování, ale hlavně s problémy s hledáním vhodných a ochotných následovnic pro vedení center *„... co*

já řeším, jako největší problém, je právě ta generační obměna v těch týmech, která teďka na nás začíná doléhat.“ Podle respondentky se tento problém projevuje ve většině ostatních organizací tohoto typu a zaměření, a to zejména proto, že v MAMMA HELP centrech mají větší pracovní kolektivy, kdežto v těch menších organizacích se té přímé práci věnuje jen pár osob, na kterých je celá organizace závislá. „... ***Část se obměnila, ale vede to většinou ta samá, která to založila. A jsou to dámy kolem 70, některý přes 70, mezi 60 a 70 je jich nejvíc, jsou unavený, jsou vyhořelý, maj toho plný zuby a nikdo není, ani z toho výboru, kdo by je nahradili.***“ O stejném problému hovořila i předsedkyně Klubu ŽAP paní Hybšová, která je též v situaci hledání vhodné nástupkyně nebo nástupkyň ve vedení Klubu. Pro řešení tohoto problému je, podle respondentky, nutné hledat a vytypovávat vhodné členky co nejdříve.

Na otázku, zda se sdružení MAMMA HELP považuje za ženskou organizaci, odpovídá respondentka „... ***z hlediska toho onemocnění určitě. ... Já prostě si rozhodně nemyslím, že jsme nějaká skalní ženská organizace, která by nechtěla nic mít se světem mužů, to vůbec ne... že bysme to vymezovali z hlediska ženského prvku, to ne. Z hlediska tý choroby, to ano.***“ Vnímá tedy stejně jako respondentka u Klubu ŽAP pojem „ženská organizace“ ve smyslu organizace mající negativní postoj k mužům nikoli jako organizaci bojující za zlepšení postavení žen ve společnosti na základě stávajícího genderového řádu tak, jak tyto organizace definuje feminismus. Z tohoto pohledu se sdružení MAMMA HELP za ženskou organizaci nepovažuje. Sama respondentka pojem „ženská organizace“ popisuje jako „... ***klasicky je to asi nějaký svaz žen, který vznikl teda pro ženy, si myslím. Ale my jsme... no nevím.. jak bych to teďka jinak popsala.***“

I zde jsem se zeptala na existenci mužských organizací, které by sdružovaly muže s onkologickým onemocněním. Respondentka uvádí již zmiňované kluby stomiků, ve kterých jsou sdružováni jak muži, tak ženy. Vymezují se tedy na základě nemoci, nikoli na základě příslušnosti k pohlaví. Důvodem proč muži takové organizace nevytváří může být podle Mgr. Drexlerové to, že „... ***Ty mužský se s tím většinou uzavřou. Pro mužský je nemoc a vyřazení mnohem krutější, protože jsou jako živitelé neschopný v tu ránu. A nesdružujou se prostě v těch spolkách.***“ Z tohoto pohledu se zdá, že genderové hledisko nehraje u tohoto typu organizací určující kriterium. Je zde důležitější spíše specifika onemocnění. I proto respondentka odmítá to, že by jejich sdružení bylo součástí feministického hnutí, ale jako součást určitého typu hnutí by sdružení MAMMA HELP označila. „***No, vzhledem k tomu, že těch patientských organizací je opravdu hodně a my***

jsme součástí toho, tak si myslím, že jako hnutí, hnutí za práva pacientů, práva – široce myšleno.“ Takto široce pojatý popis aktivit společných různým organizacím můžeme považovat i za hnutí sociální, protože jeho náplní jsou, kromě jiného, změny v sociální a kulturní oblasti společnosti. „... *Já bych to možná nepojmenovala hnutí, ale určitéj fenomén, kterej je prospěšnej, to je, a má určitě nějaký shodný znaky, prostě že provází člověka v krizovou dobu, že má na to nějaký prostředky jak tomu člověku pomoci, že se to nějakým způsobem vyvíjí. Tak já nevím, jestli je to hnutí, ale je to takový určitý sociální fenomén. ...“*

Závěr

Závěrem lze říci, že sdružení MAMMA HELP a síť jeho center představuje další způsob, jakým lze poskytovat potřebné služby a pomoc postiženým ženám i rodinným příslušníkům. Je zřejmé, že každá organizace podobného zaměření a typu může svou činnost provádět různými způsoby v různé podobě, všechny ale sledují stejné nebo velmi podobné cíle. Nejde zde o hodnocení, který způsob nebo cesta je správná, jde o nabídku možností.

Z hlediska definice sociálního hnutí i síť center MAMMA HELP odpovídá Dianiho definici sociálního hnutí. I v tomto případě však nelze hovořit o vědomé příslušnosti této organizace k ženskému hnutí ve smyslu hnutí s feministickými cíly. Pouze u této organizace respondentka uvedla, že činnost své organizace cítí jako součást určitého hnutí, jako určitého fenoménu v občanském životě v sociální oblasti. Tím, že síť center aktivně využívá spolupráci s médii, je zapojena do zastřešujících organizací a projektů, na kterých se podílí více subjektů a také svojí celorepublikovou působností, splňuje tato organizace jak kritéria Dianiho definice, tak kritéria druhé uvedené teorie nových sociálních hnutí autorů Daltona-Kuechlera a Bürlina. Stejně jako první dvě organizace i sdružení center MAMMA HELP odmítají aktivní spolupráci a spojení s politiky nebo politikou. Je však zajímavé, že se spoluprací se zastupitelskými úřady, a tedy také politickými orgány, na lokální úrovni nebrání. Zástupkyně všech tří organizací tedy při dotazu na spolupráci s politiky vnímaly můj dotaz ve smyslu nejvyšších politických představitelů.

2.7. Analýza rozhovorů – kategorie

Kategorie „Mluvení“

Zdá se, že pro analyzované organizace je z hlediska jejich náplně činnosti, kromě plnění jejich základních cílů, tj. poskytování konkrétních služeb a informací a psychické pomoci ženám s diagnózou rakoviny prsu, klíčovou hodnotou mluvení. Respondentky samy preferují tento termín před termínem komunikace. V pojmu „mluvení“ můžeme cítit větší hloubku než v termínu „komunikace“, pod kterou si většinou představujeme spíše předávání věcných informací na víceméně neosobní rovině. „Mluvení“ má podle mého názoru osobnější zabarvení, které se projevuje v intimnějším a těsnějším kontaktu obou stran, které sdílejí své velmi osobní zážitky, problémy, obavy i naděje, a o kterých mohou otevřeně hovořit. Mluvení spojuje lidi se stejnými problémy a dává jim pocit důvěry a zázemí. I přesto, že tito lidé prošli podobnou životní zkušeností a problémy však, není vždy jednoduché navázat prvotní kontakt, otevřít se a moci o této problematice s důvěrou mluvit.

„Ale v podstatě to bylo o mluvení, mluvení spolu. A je to tak. To myslím, že důležitý pro život. Nejen onkologické pacientů, ale lidí vůbec. Jenže my spolu mluvit neumíme. ...“

A8 „Složitější je to setkávat se a mluvit spolu. To je těžší.“ A9 „...my jsme jim nabídli tu chvíli, když jsme přišli za téma co umírají, a mluvili jsme s nima.“ A16

Další rovinou pomoci, kterou může „mluvení“ poskytnout je mluvení jako určitý prostředek terapie pro členy a členky, příp. každého dalšího zájemce o pomoc. Terapeutická funkce mluvení je podpořena i tím, je-li možné mít možnost promluvit si o svých problémech kdykoli, kdy tato potřeba vznikne. Tyto organizace nabízejí prostor a osobní péči ve vztahu k nemocným i jejich blízkým. *„Čili ony (pacientky – pozn. aut.) hlavně oceňují to, že si můžou promluvit jako rovná s rovnou.“ C24 „...jsme si uvědomily, že tu pomoc potřebujeme jakoby často, nebo že je nám líp, když si můžeme promluvit,... tak jsme si o tom mohly okamžitě popovídat.“ B6*

Díky mluvení, které napomáhá jednak vzájemnému porozumění a jednak porozumění nemoci a s ní spojeným otázkám, se zvyšuje povědomí a uvědomění členek a spřízněných osob sdružených v těchto organizacích. Ti všichni pak mohou působit i na své okolí a zlepšovat reflexivitu jak uvnitř organizací, tak navenek, čímž přispívají ke kultivaci a rozvoji občanské společnosti.

Kategorie „Osobní přístup“

Právě možnost individuálního přístupu a poskytnutí otevřeného a bezpečného prostoru pro sdílení intimních záležitostí spojených s touto diagnózou je jednou z klíčových funkcí těchto organizací. *„Já si právě myslím, že když sem někdo přijde a je v té krizi, a chce se mu brečet, tak má právo na to, aby tady měl face-to-face jednoho člověka.“ B48 „...ten člověk má právo na určitý soukromí a na to aby, měl pocit, že teď jsme tady pro něj. A to si myslím, že je to cenný.“ B49* Na druhou stranu absence vzájemné blízkosti a znalosti členek a členů považuje jedna z respondentek jako zcela neakceptovatelné pro správné fungování organizace tohoto typu a dosažení solidarity a soudržnosti v rámci této organizace, vč. naplňování stanovených cílů. *„Jak to může být organizace, když se ty lidi vůbec vzájemně neznají.“ C1 „Jak se můžou sblížit, když se neznají.“ C2*

Kategorie „Zkušeností ke snadnějšímu zvládnání nemoci“

Sdílení a výměna životních zkušeností mezi členkami sdružení je i cestou k tomu, jak se z žen, které onemocní rakovinou prsu, stávají pro lékaře lepší a informované pacientky, které příslušnou terapii a následnou péči lépe snášejí a zvládají. I to je jeden z hlavních cílů těchto organizací. *„...vlastně jsme takový víc semknutý a víc vtažený do děje a že jsme tím pádem pro něj i lepší pacientky.“ B3 „Ale my jsme prošly tou léčbou díky tomu docela jako v klidu.“ B4* Toto vzájemné osobní obohacení životními zkušenostmi má oboustranný dopad, jak na pacientky, tak na ty, kteří pomoc poskytují. *„Ty lidi si to i uvědomují. Že dojdete někam, někam a pak už jste třeba sama a musíte trochu, trochu se dát do spolku k těm druhým. A od nich dostanete...takovej... Nejsou to jen zkušenosti, je to něco víc. Jsou to osobní prožitky.“ A10*

Kategorie „Ženská sounáležitost“

Toto onemocnění má, zdá se, také pozitivní stránku, a to v tom, že respondentky, právě díky nemoci, objevily fenomén ženské sounáležitosti a soudržnosti, který jim významně pomáhá ve zvládnání nemoci a léčby. *„Když pak přijde nemoc ... tak tam se potom ukáže teprve to, jak se ty kamarádky, ty ženy setkávají, to přátelství utuží a to se nám denně osvědčilo.“ C28 „Protože jsou chvíle, kdy nám dělá dobře, že jsme spolu jako ženský. Tohle byl pro mě nový fenomén, já jsem nikdy jen s ženským nedělala. A pochopila jsem, co to je ta ženská sounáležitost v té těžké chvíli.“ B39 „... taky ne úplně opominutelný je to, že se ty ženy sblíží.“ C27* To je něco, co např. podle jedné z respondentek zcela chybí u mužů. *Zrovna oni (muži – pozn. aut.) jsou v tomhle tom mnohem hůř, protože ten muž si to*

nechá jen pro sebe a kdo se s tím uzavře a užívá se sám, tak s tou nemocí, konkrétně s onkologickou nemocí, bojuje mnohem hůř, o 50 % je to pro něj těžší. B 50

Kategorie „Občanské aktivity ano, politika ne“

Jakoukoli spojitost s politickými aktivitami a aktivní zapojení do politické činnosti shodně představitelky těchto organizací výslovně zcela odmítají. „*Určitě ne. S politikou to nemá vůbec co dělat. Ne.*“ C7 „*To jsme udělaly jednou jedinkrát, těžce jsme se zklamaly a od té doby už jsme řekly, že přes politiky nikdy.*“ C8 „*Víte, jako nikdy jsme si nemysleli, že by se to vůbec mělo s politikou spojovat a podporovat.*“ B13 „*Mně to osobně příšerně vadí, protože jsem se toho opravdu chtěla vyvarovat a říkala jsem si, že v té naší práci, do té naší dobrovolnické, pomáhající práce, ta politika nepatří.*“ B14 Tento postoj může být zapříčiněn příliš úzkým pohledem na chápání pojmu politika a toho, co je politické. Podle mého názoru respondentky chápaly zapojení do politiky a politické angažovanosti pouze jako spolupráci s aktéry politického života na nejvyšší úrovni nikoli jako zapojení běžných občanů do běžných občanských aktivit byť na lokální úrovni.

Přesto respondentky cítí, že zcela se politickému zapojení vyhýbat nelze, ale považují to spíše za náplň práce patientských organizací jako celku. „*Je pravda, že teď ty tlaky jsou, a právě kvůli tomu, že teď se ty patientské organizace musej nějak začít nebo musej ty pacienty začít nějakým způsobem hájit.*“ B17 Respondentky si uvědomují, že je třeba cílené a soustředěné práce k tomu, aby si tyto organizace vydobily uznání svých nároků. Proto vznikají i zastřešující patientské organizace, které se jednáním a hájením práv pacientů, a nejen s rakovinou prsu, zabývají a jsou v kontaktu s vyššími státními institucemi.

Je zde tedy vidět to, že respondentky vědomě nereflektují to, že svou činností a způsobem, jakým se k této činnosti a svým aktivitám dané organizace staví, naplňováním svých cílů a idejí, vlastně naplňují definici aktivního občanství a tím hrají roli i v politickém životě společnosti.

Kategorie „Ženská nemoc neznamená jen ženský problém“

Pro sebeidentifikaci těchto organizací není klíčové ženství, ale samo onemocnění, které v drtivé míře postihuje právě ženy, a proto jsou členkami zejména ženy. Ženská identita zde nehraje zásadní roli. Žena zde není vnímána jako „žena“, ale jako pacientka. Jejich solidarita nevychází z feministických ideálů, chtějí pouze řešit konkrétní problémy žen

(pacientek) s touto nemocí. *“A jestli se považujeme za ženskou organizaci: z hlediska toho onemocnění určitě. A to neznamena ale, že bysme zavírali dveře mužskejm.“ B28 „Ale, že bysme se vymezovaly z hlediska ženskýho prvku, to ne. Z hlediska tý choroby, to ano. Ale jinak, že bysme tady opečovávaly ty ženy jako ženy jenom, to ne.“ B30 „Jsme ženská organizace s tím, že tahleta nemoc pak tu ženskou postihne v takovej všech psychosociálních všech oblastech.“ A30*

Pro všechny tyto organizace platí, že svoji pomoc neodmítají nikomu, ani když není přímou členkou nebo členem organizace. U jedné z organizací je členství striktně určeno pouze pro ženy, ale ani to nebrání společným aktivitám a pomoci i pro mužské zájemce, projeví-li zájem. *„Ženy jsou jako členky, ale jako my se nebráníme tomu, aby s námi manželé, kdo ho má, nebo přítel, na tu rekondici nebo ty výšlapy chodili. Tomu my se nebráníme. Ono to není nikdy na škodu.“ C10 „To my nejsme nějak vyhraněně, abychom se chránily, to já jsem ráda, když sem mužskej přijde a zajímá se, některej.“ C11*

Přesto ale respondentky nevnímají onemocnění rakoviny prsu pouze jako ženský problém. Tuto problematiku vidí komplexněji, a to zejména z hlediska sociálních vztahů, kde mají stejnou důležitost jak samy ženy, tak muži v rolích manželů, partnerů, rodinných příslušníků. Respondentky vnímají to, že pomocnou ruku potřebují nejen samotné ženy, ale právě i ostatní lidé v okolí pacientky. *„V momentě, kdy se to týká vztahů, těch nějakých sociálních vazeb, tak se to týká obou pohlaví a musíme nabízet tu pomoc i těm mužskejm. V tomhle nejsme uzavřeny do toho ženskýho světa.“ B27*

Samotný pojem „ženská organizace“ je respondentkami vnímán spíše s negativními konotacemi tohoto označení. Některé z nich vnímají toto označení jako označení organizace, která se výslovně vymezuje do opozice vůči mužům nebo je přímo odmítá. Takto označenou organizaci považují za takovou, která vychází z potřeby ženy vůči mužům chránit. S organizacemi tohoto typu se zcela odmítají identifikovat. *„Já si prostě rozhodně nemyslím, že jsme nějaká skalní ženská organizace, která by nechtěla nic mít se světem mužů, to vůbec ne.“ B29 „To my nejsme nějak vyhraněně, abychom se chránily, to já jsem ráda, když sem mužskej přijde a zajímá se, některej.“ C36*

Kategorie „Feministické cíle nejsou náš program“

Všechny respondentky sice uvedly, že prvotní cíle feminismu a feminismus jako snaha o získání rovnosti mužů a žen mají své opodstatnění, ve výsledku však feminismus vnímají negativně a odmítají se s ním identifikovat. Feminismus spojují s pocity žen, které se cítí

v nevýhodném či ukřivděném postavení vůči mužům. „*A feminismus jako takovej asi musel vzniknout ze snahy těch žen, který měly pocit, že pořád mají něčeho míň, že se toho chtěly nějak domoct, aby byla nějaká rovnost.*“ B32 „*A jako prostředek, si myslím, feminismus jako bejt musí, protože je jako historicky daný, že muži vládnou, ještě má svoje opodstatnění.*“ B33 I přesto, že si je respondentka vědoma nerovného postavení žen ve společnosti, tak zastává názor, že ženy by se měly o změnu svého postavení snažit spíše individuálně. S tímto přístupem k ženské problematice souvisí i víceméně odmítavý postoj k aktivnímu prosazování cílů, které si klade feminismus v nejširším významu. „... *prostě neměla jsem ten problém, že bych jako si připadala něčím ukřivděná nebo nešťastná. Že bych musela za něco bojovat.*“ B35 Zdá se tedy, že prioritní je zde osobní zkušenost a vlastní pocit než vědomí skutečnosti, že některé jiné osoby se s problémy postavení žen a mužů ve společnosti potýkají.

Samotná definice pojmu feminismus a vztah k němu je u respondentek různý. V odpovědích respondentek lze rozeznat tyto rozdílné postoje:

1. **Feminismus = úchylka**

Jedna z respondentek vnímá feminismus jako něco nežádoucího, něco, s čím se není třeba ani zabývat. V souladu s tímto názorem ani sebe sama za feministku nepovažuje. „*Pojem feminismus si nemyslím, že je bojovnej projev, to je asi úchylka, ke který se nemá cenu vyjadřovat.*“ B31 „*Že bych já byla feministka, to si nemyslím.*“ B34

2. **Feminismus = boj z ukřivděnosti**

Dalším názorem je to, že feminismus je reakcí žen na jejich pocit ukřivděnosti, že je způsobem boje za narovnění křivd. „... *prostě neměla jsem ten problém, že bych jako si připadala něčím ukřivděná nebo nešťastná. Že bych musela za něco bojovat.*“ B35

3. **Feminismus = nerozumím, neznám**

Některé z respondentek se touto problematikou vůbec nezabývaly, není pro ně v centru zájmu. „*Ne, ne, tomu já jsem tomu prostě zatím neporozuměla.*“ C12 „*No já jsem to nikdy nestudovala, já to vidím, nebo to co čtu a to, co vidím.*“ C13 Absence znalostí problematiky feminismu a genderu může být, podle mého názoru, také důsledkem vlivu historicky dané dlouhodobé absence příslušného diskurzu v české společnosti a také generačním rozdílem. K otevření feministické a genderové diskuse u nás došlo až v 90. letech 20. století. S tím může být spojena i

problém toho, co si vlastně pod pojmem feminismus představit. *„Jako že se týká problémů žen. Ale jako ono to nejde vymezit jednoznačně... A31*

4. Feminismus ano, ale u nás jinak

Další z respondentek má sice povědomí o genderové a feministické problematice, ale vnímá feminismus jako záležitost, která se týká jiných společností, které mají k této problematice jiný přístup než naše společnost. *„Já feminismus vidím jako gender rovný podmínky jak pro muže, tak pro ženy.“ A32* *„Řada těch feministických organizací v Americe to tak označují, ale u nás je to o něčem jiném.....Ta Amerika je jiná. Vůbec v pojetí společnosti je jiná.“ A34*

5. Protiklad cílů feminizmu

Při dotazu na feminismus další respondentka také uvedla své názory na podstatu ženství, roli ženy, a to zejména ve spojení s rodinou. Stále je zde velmi silný motiv ženy-matky-pečovatelky, která má muži poskytovat veškeré zázemí. *„Pořád jsem zůstávala a chci zůstat ženou jako takovou, tedy co pod tím slovem žena – to je maminka, to je milenka, to je..., jo. A tomu já dávám přednost.“ C17*

Zajímavé je zde to, že tato respondentka uvádí, že žena musí muži toto zázemí vybudovat, aby se následně mohla o takto zabezpečeného muže opřít. Lze říci, podle mého názoru, že si žena sama sobě buduje své zázemí a oporu aniž by to ovšem takto chápala. *„Pro mě je první ta maminka, která má smysl pro rodinu a pro děti, pak je tam teda, nevím, co bych měla dát na první místo, pak je ta milenka, která musí tomu mužskému dát, musí dát to zázemí, a když se s ním bude srovnávat, kde to zázemí ten mužskej najde? Kde potom? Já ho chci hledat v něm. Mě musí být ten mužskej oporou.“ C18*

6. „Boj za feministické cíle ano, ale beze mně“

Jakkoli si respondentky uvědomují přetrvávající nerovnost mezi muži a ženami a s tím spojené problémy, přesto nemají potřebu se pro tyto cíle osobně angažovat. *„Já souhlasím třeba s rovnoprávností. Já s tím souhlasím, ale nemíním to propagovat. Nemíním to mocí mermo...“ C16* *„...spousta žen se v té situaci dávno ocitla, že jsou níž než muži, a musejí si tu nalézt tu cestu jak to jako vyrovnat. Takže, nebudu se v tom asi nikdy osobně angažovat.“ B36*

Některé respondentky upřednostňují individuální pomoc konkrétní osobě, ale zároveň se odmítají aktivně podílet na pomoci ženám jako celku. *„Pokud se budu v něčem angažovat, tak v tom, že můžu někomu konkrétnímu pomoci. Což taky*

dělám. Ale abych to směřovala k tomu, že budu pomáhat ženám, že jsou z nějakého důvodu na tom hůř, tak to asi já dělat nebudu.“ B37 Tento názor je zajímavý v tom, že ukazuje určitý rozpor ve vnímání dopadu aktivit dané organizace, která svou činností sice poskytuje pomoc jednotlivým ženám, ale zároveň i celé skupině takto nemocných žen, a zároveň všem ostatním osobám, kterým svou pomoc aktivně a cíleně nabízí. Pomáhají tedy širokému spektru osob uvnitř i navenek organizace.

3. Závěry

Co se týče stanovených cílů mé práce uvedených v úvodu, předkládám zde jejich rekapitulaci:

České ženské hnutí ve smyslu definice sociálního hnutí v současných teoriích

Na základě vybraných definic současných teorií nových sociálních hnutí (Diani, Dalton-Kuechler-Bürklin) lze, podle mého názoru, dojít k závěru, že vybrané organizace vyhovují určujícím parametrům těchto teorií. Problematické je však jejich vědomé ztotožnění se nebo sebeidentifikace zakládajících členek, a potažmo tedy těchto organizací jako celku, s příslušností k sociálnímu hnutí. Pouze v jednom případě lze o této sebeidentifikaci hovořit, byť všechny tyto organizace díky své činnosti usilují o změny v kulturním, resp. sociálním, životě naší společnosti. Co se týče spojení těchto organizací s hnutím feministickým, zde shodně všechny tři organizace identifikaci s feministickým hnutím a feminismem striktně odmítají.

Zmapování ženských organizací

Ve své práci jsem se také pokusila zmapovat vývoj počtu ženských organizací a jejich typologie v určitých obdobích. Této problematice je věnována kapitola 2.5, jejíž závěrem může být podání důkazu pozitivního trendu v růstu počtu těchto organizací a o šíři zájmů, kterým se tyto organizace věnují. Nevýhodou tohoto srovnání a analýzy je to, že jsem mohla pracovat pouze se seznamem organizací, který nemusí být vyčerpávajícím zdrojem a jejich úplným seznamem. Jako problém vidím i samotnou definici pojmu „ženská organizace“ a také to, zda se takto dané organizace chtějí označovat. Toto téma však nebylo předmětem mé práce.

Cíle, náplň činnosti, jejich prosazování, strategie, problémy

Všechny tři uvedené organizace jsou součástí sítě podobně orientovaných organizací a aktivně se účastní různých projektů s různými dalšími organizacemi, které se snaží v dané problematice působit ať už jde o preventivní aktivity směrem k široké veřejnosti nebo o konkrétní pomoc jednotlivcům. Spolupracují i se státní správou, právníckými i fyzickými osobami a dalšími neziskovými organizacemi, vč. zastřešujících organizací.

Hlavní motivací těchto organizací je pomoc konkrétním osobám s konkrétním problémem, v tomto případě ženám, které prodělaly rakovinu prsu. Zájem pomoci vychází ze solidarity žen, které se s touto nemocí již vyrovnaly a nabízejí tak podporu a vlastní zkušenosti dalším ženám a jejich blízkým. Své aktivity rozšiřují i na oblast prevence a informačního servisu pro širokou veřejnost.

Přestože jejich hlavní činnost spadá do sféry kultury a kvality života, záměrně se vyhýbají oblasti politiky a svého vstupu do ní, byť svou činností o změny v životě občanské společnosti usilují. Vědomě si ji však nespojují s oblastí politiky, resp. aktivizace občanské společnosti k řešení určitého společenského nebo společného problému. Díky existenci zastřešujících organizací, jejichž členy vybrané organizace také jsou, se však do vyšší politiky tato problematika dostává a získávají tak prostor pro prosazování svých cílů na vyšší úrovni.

Co se týče jejich organizační struktury jde o volná, dobrovolná sdružení se slabou hierarchizací a formálností vzájemných vztahů. Výjimkou je síť center MAMMA HELP, jejichž větší počet vyžaduje pevnější hierarchii vedení a koordinaci jejich spolupráce.

Všechny tři uvedené organizace aktivně spolupracují nebo spolupracovaly s médii, která považují za jeden z nejdůležitějších informačních zdrojů o dané problematice a o svých aktivitách. Shodně ale také uvádějí, že tato spolupráce může být i problematičtější a v některých případech i kontraproduktivní.

Mezi nejzávažnější problémy, se kterými se tyto organizace, stejně jako většina nevládních neziskových organizací, potýkají, patří finanční problémy. Zdá se však, že zásadnějším problémem, se kterým, se konkrétně tyto tři vybrané organizace musí vypořádat, je nedostatek personálního charakteru. Chybí totiž dobrovolnice/dobrovolníci, kteří by chtěli převzít vedení a aktivní roli v činnosti daných organizací od stávajících žen, které stojí v čele těchto sdružení od jejich založení. Projevuje se zde vliv věku a dlouhodobé náročnosti takové práce. K dalším problémům, kterým musí tato sdružení čelit je nízká míra spolupráce s odbornou veřejností, ale také malý zájem veřejnosti i státních institucí o tuto problematiku, zejména co se týče prevence.

Nicméně všechny uvedené organizace považují svoji činnost za úspěšnou a daří se jim naplňovat své cíle. Dá se říct, že každá z těchto organizací má, kromě stejných nebo podobných cílů, i svoji specifickou náplň činnosti. Pro JANTAR je důležité věnovat se umírajícím a tématu smrti ve spojení s touto nemocí, pro Klub ŽAP je charakteristická příprava vlastního programu členkami sdružení, pro síť center MAMMA HELP je typická

telefonická poradna a nabídka denního kontaktu pro všechny zájemce o danou problematiku. Každá z těchto organizací jde svou cestou a přitom mají i mnoho společného, což jim umožňuje společně pomáhat a aktivizovat společnost.

Pokus o identifikaci centrální kategorie

Posledním cílem mé práce bylo z provedených rozhovorů a získaných dat nalézt centrální kategorii, ve které by bylo možné vztáhnout všechny ostatní kategorie. Na základě vybraných výroků a pomocí metody otevřeného a axiálního kódování jsem vypracovala tyto kategorie:

Tabulka č. 7 – Sumarizace nalezených kategorií

Centrální kategorie	Kategorie	subkategorie
Osobní pomáhá veřejnému	Mluvení	
	Osobní přístup	
	Zkušeností ke snadnějšímu zvládnání nemoci	
	Ženská sounáležitost	
	Občanské aktivity ano, politika ne	
	Ženská nemoc neznamená jen ženský problém	
Problémy žen ano, ale bez -ismu	Feministické cíle nejsou náš program	Feminismus = úchylka
		Feminismus = boj z ukřivdnosti
		Feminismus – neznám, nerozumím
		Ano, ale u nás jinak
		Protiklad cílů feminizmu
		Boj za feministické cíle ano, ale beze mě

Co se týče určení centrální kategorie, nepodařilo se mi vytvořit pouze jednu, která by spojovala všechny kategorie, ale našla jsem tyto kategorie dvě. První z nich „osobní pomáhá veřejnému“ v sobě, podle mého názoru, spojuje uvedené kategorie v tom, že sdílení osobních problémů, prožitků, zkušeností, posiluje a pomáhá rozvíjet vztahy mezi členy určité skupiny lidí, a tím i těchto skupin navzájem, vč. vztahů těchto skupin k okolí, resp. celé společnosti a naopak. Pokud se lidé naučí sdílet své problémy a mluvit o nich, ale i o jejich řešeních, objeví, že tím mohou pomoci všem, kteří se přímo nebo nepřímo se stejnými problémy osobně setkali nebo těm, kteří chtějí pomoci někomu ve svém okolí. Zcela v duchu definice solidarity podle Gamsona a Firemana (Fireman-Gamson in

Znebejánek 1997:127) můžeme u všech těchto organizací ve větší nebo menší míře nalézt všech pět faktorů, které tuto solidaritu určují: spoluúčast na vytváření skupiny, způsob prožívání, který je skupinou podporován, přátele a příbuzní, kteří jsou členy skupiny a společní podřízení nebo nadřízení ve skupině a také to, že jedinci jsou zde chápáni jako členové skupiny.

Druhá centrální kategorie „problémy žen ano, ale bez ideologie“ vystihuje, podle mého názoru to, že respondentky ve všech případech spojují feminismus s negativními konotacemi, byť s některými cíly feministického hnutí souhlasí a považují je za oprávněné. Uznávají tedy konkrétní problémy spojené s problematikou postavení žen ve společnosti, ale shodně se neztotožňují nebo odmítají feminismus jako ideologii. Shodně také odmítají se touto problematikou zabývat nebo se pod hlavičkou feminismu osobně angažovat. Na druhou stranu jsou respondentky ochotné pomoci v určitém konkrétním případě, což dokládají samy svou činností v uvedených organizacích. Důležitější je pro ně konkrétní pomoc a vyřešení jednotlivého problému než se angažovat a zapojit se do politicky nebo ideologicky zabarvených struktur a aktivit.

4. Přílohy

- příloha č. 1 seznam literatury
- příloha č. 2 seznam informačních zdrojů k jednotlivým organizacím
- příloha č. 3 seznam otázek pro strukturovaný rozhovor s respondentkami
- příloha č. 4 seznam otázek pro Gender studies
- příloha č. 5 dotazník Gender Studies pro zařazení organizace do seznamu ženských organizací
- příloha č. 6. seznam ženských organizací – porovnání v různých časových obdobích
- příloha č. 7 seznam ženských organizací vč. jejich předmětu činnosti, sídla a roku vzniku
- příloha č. 8 příklady analyzovaných výroků
- příloha č. 9 seznam členských organizací sdružení Aliance českých organizací a žen s rakovinou prsu, o.p.s. ke dni 11. 2. 2008